

619

1996

ღმერთო,

აგრაგლა

სამართებლო!

დროება

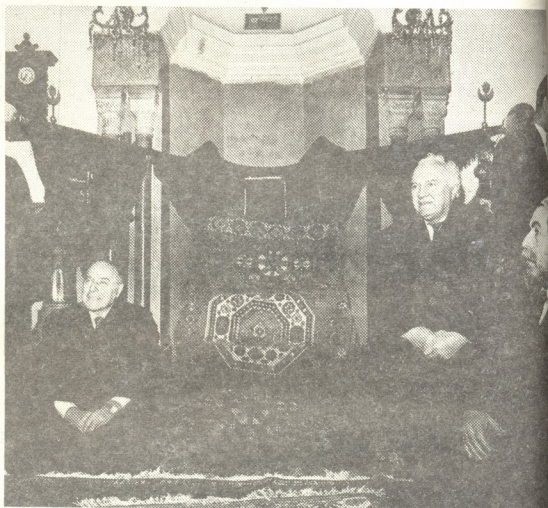
№ 8 1996

ფოტოინფორმაცია

სულიმან დემირელის
ვიზიტი საქართველოში.

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ვიცე-კანცლერი, საგარეო საქმეთა მინისტრი კინკელი სტუშარად სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქთან ილია II-თან.

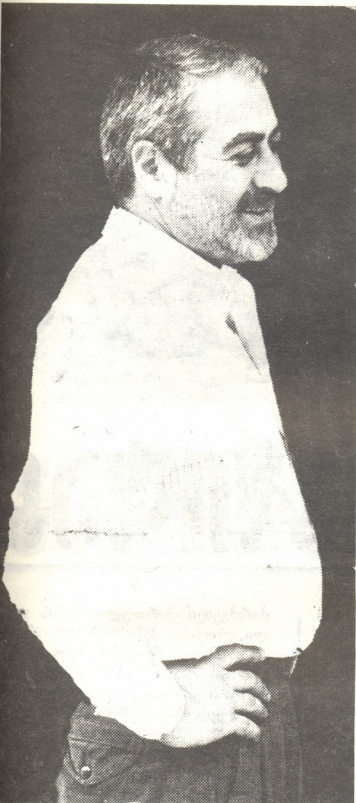
პეიდარ ალიევი და ელუარდ ზეგარდნაძე თბილისის
მეტროში.

ჯანსუღ ჩარკვიანი

მაინც დაპბრუნდებით!

ლიმა ჯაინანს

დაკოდლო, გულო, ჰყვირი,
ვერც ვერასდროს დაღუმდები,
სისხლიანი გზებით ვივლით,
მაგრამ მაინც დაპბრუნდებით.

იქნებ, ჩვენი ნაღლი ძმობის
უტყუარი საბუთებით,
იქნებ, სხვისი თოფი გეჯობნის,
მაგრამ მაინც დაპბრუნდებით.

ფრთებს დამსხვრეულს ისევ გავშლით,
ბველ ბუდეში ჩაპბრუნდებით,
იქნებ, სხვიც ჩაქრეს თვალში,
მაგრამ მაინც დაპბრუნდებით.

ლოცვა ჩვენი ცის და მიწის
თან დაგვეყვება გამუდმებით,
იქნებ ბრძოლით, იქნებ სისხლით,
მაგრამ მაინც დაპბრუნდებით.

კვლავაც მშობლიური მიწის
სიმღერებით გავბრუნდებით.
„ჩქიმი ჯიმა“, ცოტა გვიჭირს,
მაგრამ მაინც დაპბრუნდებით!

განახლებული „დროშა“...
თვით ამ სახელწოდებაში ძალიან ბევრი დევს პირადად
ჩემთვის.

ჩემი დროშა ჩემი ქვეყანაა.
ამ დროშის ერთი ნაწილი კი ჩემი აფხაზეთი... ჩემი სო-
სუმი... სუფთა, პრიალა, მწვანე სოხუმი თავისი ლამაზი ადა-
მიანებით, მცხუნვარე მშითა და მოალერსე ზღვით.

ახლა კი... დანგრეული, გაპარტახებული, ჭუჭყიანი ქალა-
ქი და ასეთივე ჭუჭყიანი საღლით... მზეც და ზღვაც სხვანაი-
რი, სხვისი.

დროშის ეს ნაწილიც ასეთივეა ალბათ.
მაგრამ მაღე, ძალიან მაღე ისევ ვინღაღათ ჩვენს ქალაქს,
ისეთს, როგორიც გვიყვარდა და კვლავ შეგვხვდება მის ქუ-
ჩებში ის ლამაზი ხალხი; კვლავ დაგვაცხუნებს მისი მომლი-
მარი მზე, კვლავ მოგვეაღერსება მისი თბილი ზღვის ტალ-
ღები. და დროშის ეს ნაწილიც მიიღებს თავის პირვანდელ
სახეს...

ვულოცავ სრულიად საქართველოს განახლებული „დრო-
შის“ დაბრუნებას.

ლიმა ჯაინანსი,
საპარტიზომოს სახალხო არბიტრი

აი ისიც: დმანის-ქალაქი!

უხმაუროდ ჩამოვედით ავტობუსიდან. დეკემბრის მოქუფრული ცის ფონზე და ირგვლივ ჩამომდგარ ჯანღში ირრეალური ჩანდა ძველი ნაქალაქარის ხედი, მდინარე მამავერას გაღმა რომ გამოიკვეთა.

კარგა ხანს მიონუსხული შვეცქეროდით ამ თითქოსდა დიდი ხელოვანის მიერ ნაქანდაკებ სურათს: „აქ ყიზილბაში და ხაზარები... ნაპერკვლის მტყორცნული ყივჩაღთა ცხენები... მიწა დაბზარული და ხმა საზარელი, აზიის ქეიშის და უდაბნოს ჩვენებით“...

ბატონი ჯუმბერის ისტორიულ ექსკურსს დიდი გულისყურით უსმენდნენ სოხუმის ე. გამსახურდიას სახელობის თეატრის მსახიობები და მათი წინამძღოლი დიმა ჯაიანი. ისინი პირველად იყვნენ აქ. სოხუმელები დმანისში ადგილობრივ მცხოვრებლებთან შეხვედრაზე მოიწვია დმანისის ახლადრამაფალიბებულმა თეატრმა და მისმა ხელმძღვანელმა ჯუმბერ კოპალიანმა. ბატონი ჯუმბერი დმანისის თავგადასავალს გვიამბობდა, მე კი გონებაში უნებურად ისევ მიტრიალულად ვიორგი ლეონიძის მოსხლეტილი, ნაკვდი სტრიაქონები: „ყვევილს ვერ ეკვამა თვისი ყვავილობა, ფრანკელს ვერ ეშოვნა საჯდომი ალაგი, ქვას ესხა ისინი, ხეს ჰქონდა ჭრილობა, ვფინა კალია“ - მინდერების დოლაქა“...

საუკუნეთა განმავლობაში ხელიდან ხელში გადადიოდა დმანის-ქალაქი. XIV საუკუნეში იგი თემურ ლენგის ურდოებმა დაარბიეს; XVI საუკუნეში მცირე ხნით ოსმალებმა დაიკავეს, XVII ს-ში კი - სპარსელებმა. სომხთ - საბარათიანოს უძველესი კარიბჭე საბოლოოდ მოირღვა XVIII საუკუნეში.

ისტორიულ წყაროებში დმანისი პირველად VI ს-ში იხსენიება, მეცხრე საუკუნიდან დმანისი მამავერას ხეობის ცენტრი ხდება. დმანისის ადრეული ფეოდალური ხანის საეპისკოპოსო კათედრალი განთქმული იყო მთელს ქვემო ქართლში. 1123 წელს დავით აღმაშენებელმა ობილიისის აღების შემდეგ გაათავისუფლა დმანისი მომხდურთაგან. ამის შემდეგ იწყება ამ მხარის ნამდვილი აღორძინება. დმანისისთვის, ასევე როგორც მთელი საქართველოსთვის, დგება ოქროს ხანი. 1936 წელს დაწყებულმა არქეოლოგიურმა გათხრებმაც

პარიაქილან

(ხელმძღვანელი მუსხელიშვილი და ვ. ჯაფარიძე) დადასტურეს ეს. დღემდე შემორჩენილია ლეონიძის შობის ეკლესია - ბარათაშვილების საჯარეული მონასტერი. გაირბინეს ქარტახილიანმა საუკუნეებმა: „აქ ისტორიამ განაფიგირია და მიწა ჩუმაღ ისინიჯავს ტკივილს“.

პირველად 1981 წელს, დმანისოზზე შევიგრძენი თითქოს ამ სიტყვების ჭეშმარიტი მნიშვნელობა, რომ დეკაკთა ნამაყარ მიწაზე ვიდექით და პოეტის თქმით, დამხვრეული ხმალია უღრიაღში, ძველი ყვდლების ხმაურს, წინაპართა გარდასულ მზეებში, წარღნების შხაპში, ბუკის ზრიალში: „ლომის ძახილი მეურებოდა“...

შეხვედრაზე, დმანისში რომ ჩატარდა, დიმა ჯაიანი იტყვის: „უსდღე არასოდეს დააეყვება სოხუმის თეატრის თანამშრომლებს.

სოხუმი...
დმანისი...
აფხაზეთი...
ქვემო ქართლი...
ჩვენი ქვეყნის ორი კარიბჭე - ერთი ჩრდილო-დასავლეთით, მეორე - სამხრეთ-აღმოსავლეთით.
აფხაზეთი: გადამწვარი, სიცოცხლეჩამქრალი, ხვალისდელი დღის მომლოდინე. ქვემო ქართლი, დმანისის მხარე - აღორძინების, აღმშენებლობის გზაზე დამდგარი,

ძირძველი ქართული მიწის ყვირი. როგორ ჰგავს ეს ორი მხარე ერთმანეთს, როგორი აუცილებელია ამ ორი მხარის აღორძინება. ეს ორი კარიბჭე თუ მოირღვა, საქართველოს ერთიანობის ფუძე ყოველთვის მორყეული იქნება. მე არასოდეს დამაფიწყებდა-მთქი ეს შეხვედრა... ამდენი ხალხი, ახალგაზრდები, ბავშვები! მოსახლეობის თითქმის ნახევარი ახლა აქ ქართველია. მიხარია, რომ ამ საქმის ერთ-ერთი მოთავე ჯუმბერ კოპალიანი - ჩემი მეგობარია, კაცო, რომელიც ამშვენებს არა მარტო ამ რაიონს, არამედ მთელ საქართველოს.

დაიას, ჯუმბერ კოპალიანის ინიციატივით შეიქმნა დმანისის თეატრი და ეს შეხვედრაც სოხუმის თეატრის მსახიობებთან მისი თაოსნობით შედგა.

ინტერვიუ
ჯუმბერ კოპალიანთან:

1. ბატონო ჯუმბერ, პირველი დმანისობიდან 15 წელი გავიდა. ამ წნის განმავლობაში თქვე უცვლელად მოღვაწეობდით ამ რეკონსტრუქციის შესახებ?

- პირველი დმანისობა, როგორც ცნობილია, ჩატარდა 1981 წელს. სამხრეთ საქართველოსთვის

ამ მეტად მნიშვნელოვანი დონის-
ბიების მოწყობაში ჩვენ, დამანი-
სის არქეოლოგიური ექსპედიცი-
ის წევრებმა, აქტიური მონაწილე-
ობა მივიღეთ. განსოვთ ალბათ,
არაერთი ცნობილი მწერალი, ზე-
ლოვების მუშაკი ეწვია ბუნ-
დმანისს, ისიც გეხსობებათ, მათ
შორის მცირე ჯგუფში სოხომიდა-
ნაც იყო. დამანისის არქეოლოგიუ-
რმა ექსპედიციამ (ხელმძ. ვ. ჯა-
ფარიძე) დიდი როლი ითამაშა ის-
ტორიული უსაპართლოსის გამო-
სასწორებლად და რაიონის ხუთი
სოფლის ხუთი ათასამდე მაცხოვ-
რებლის ალუდგინა ქართული გვა-
რი და ეროვნება. ამ სამუშაოშივე
რო საქმეში თავისი წვლილი შეი-
ტანა სხვათა შორის თქვენმა რე-
დაქტორმა, ბატონმა ჯანსუღ ჩა-

რული კვრების შექმნის პროცესში.
თეატრის სახით კი დანისში შე-
იქმნა ქართული კულტურის კერა.
ამ დიდ ეროვნულ საქმეში მხარში
მიღებან ჩვენი სახელოვანი მსა-
ხიობები: ზინაიდა კვერენჩილა-
ძე, გიორგი გვეგეჭორი, ედგარ
მადალაშვილი, ოთარ მელვინეთუ-
ხუცესი, კარლო საკანდელიძე და
თეატრის თანათან იდაგას ფეხს.

ამ საუბრის დროს ჯუმბერ კო-
პალაიანის ბინაში შემოვიწვირო
ქალბატონი ზინაიდა კვერენჩი-
ლაძე და მე უბოდიან არ გავუშვი
შემთხვევა, თრიოდე კითხვა არ
დამეხსეა მისთვის:

— ქალბატონო ზინა, როგორ
წამოვიტყვიანთ ამ რევიონის თე-
ატრის მომავალი?
— მომავალი მე მესახება მალი-

ღვის აქ ბინას. ამჟამად თეატრის
თვის სათანადოდ მოწყობილი შე-
ნობა აქეთ იქვე მდებარე სოფელ
განთაღში.

— ბატონო ჯუმბერ, ყველაფერი
ეს ხომ არ შევიშლით ხელს სამე-
ცნიერო მოღვაწეობაში?
— განა ვივცე ჩემი საქმე არ არ-
ის?

— და მაინც რას გვეტყვით
თქვენი ძირითად საქმიანობაზე?

— ბევრი რამის თქმა შეიძლება,
მაგრამ ვითვალისწინებ ზო პერ-
ნალის მოცულობის, შევცდებო-
მოკლედ ვიასხუთ: ჩვენი ექვე-
დიციის მუშაობის შედეგებმა დმა-
ნისის მიმდ. მსოფლიოში გაუქმე-
სახელი, განსაკუთრებით განზა-
რდა 1983 წლის აღმონჩა. დმა-
ნისის ნაქალაქარის ტერიტორია-
ზე ნაპოვნი იქნა უძველესი ადამი-
ანის სადგომი, ხოლო 1991
წელს ადამიანის ნაშთი, დადგინდა,
რომ დამანისში ნაპოვნი ადამიანის
კბა უძველესია მიოლს ევროპასა
და აზიაში. ამდენად იგი მსოფლიო
მნიშვნელობის აღმონჩადა ითე-
ლება. 1992 წლიდან მოყოლებული
ჩვენთან ერთად ინტენსიურად მუ-
შაობენ გერმანელი არქეოლოგები.
დროდადრო გვიერთდებიან იაპო-
ნელები და ფრანგები. ჩვენი კვლე-
ვის შედეგებზე გამოქვეყნდა რამ-
დენიმე წიგნი ქართულ, რუსულ,
გერმანულ ენებზე: ამ მოკლე ხან-
ში გამოუჩა ჩემი წიგნი სახელწო-
ვებით: „დამანისის ციხე“, სადაც
ერთკლად არის წარმოდგენილი ამ
რევიონის წარსული და, კერძოდ,
ნაქალაქარის შიდა ციხის გათხ-
რების შედეგები. საგულისხმობა,
რომ დამანისის არქეოლოგიურ ექ-
სპედიციამ მონაწილეობა ადგი-
ლობრივ მცხოვრებლებთან ერთად
სტუდენტობაც. 1995 წელს მოხდა
რევიონის სტოვრებაში მნიშვნე-
ლოვანი ფაქტი: ზემოთ აღნიშნუ-
ლი თეატრის შექმნასთან ერთად
საქართველოს მეცნიერებათა აკა-
დემიის 14 ნიუმბრის დადგენილე-
ბით, დამანისის რევიონში მომუშა-
ვე არქეოლოგიურ ბაზაზე შეიქმნა
დამანისის ისტორიულ-არქეოლო-
გიური განყოფილება, რომელსაც
სამუშეოში ფუნქციაც დაეკისრა.
პრეზიდენტის სხდომაზე აღინიშნა,
რომ ამით საფუძველი ჩაეყარა
მთელი ქვემო ქართლის სამეცნი-
ერო ცენტრის (ცენტრის ხელმძღვ-
ნელი ე. ჯოპალიანი). დამანის-
ში უკვე სასუფეველი ჩაეყარა ამ ცენ-
ტრის შენებაში. განზრახული გვაქვს
1997 წლისათვის დამანისში ჩაე-
ტაროს საერთაშორისო-სამეცნი-
ერო კონფერენცია, რომელშიც წი-

ქარისჯივლა

რკინაში, რომელიც მაშინ მწერ-
ალითა კავშირის მდივანი იყო. იგი
ბაგაკურად დაკვიდდა გვერდში:
ერთ-ერთ თქვენს რიგით ჯარის-
კაცად მიმსახურეთო! — ბრძანა
მაშინ ბატონმა ჯანსუღმა.

დამანისში არ არსებობდა არც
ერთი ქართული ბაგა-ბალი, არც
ერთი ქართული სკოლა-დაწყები-
ითი კი. დღეს დამანისში ორი ქარ-
თული საშუალო სკოლაა. მასხობის,
პირველი ქართული სკოლა რომ
გაიხსნა და დაეინახე ზარის წერი-
ლზე, დედა ენით ხელში სკოლის-
კენ მიმავალი ბავშვები, თვალზე
ცრემლი მომადგა.

სტიქიური უბედურების შემ-
დეგ აქ დიდი რაოდენობით ჩამო-
სახლდა სენი და აჭაროლი. მათ
ჩამოსახლებას დაეთხევა იმ დრო-
ისთვის საქართველოში მიმდინარე
პროცესები, რამაც ერთგვარად და-
მაბა ჩამოსახლებულ და დაგვიმო-
ჩრე მკვიდრთა ურთიერთობა. მაგ-
რამ დროთა განმავლობაში ყველა-
ფერი მოგარდა და ამჟამად მო-
სულენი და დამხედურნიც ხელი-
ხელმკიდებულნი ერთად იღვწიან
დამანისის ასალორინებლად.

მთუხვადავა იმისა, რომ ამ მხა-
რეში მე ძირითად სამეცნიერო
მუშაობას ეწვევი, როგორც დამანი-
სის არქეოლოგიური ექსპედიცი-
ის ხელმძღვანელი, არ შემეძლია
ჩემი წვლილი არ გაემდო კულტუ-

ან დიდი პერსპექტივით, რადგან
ეს მარტო თეატრი კი არაა, ეს იქ-
ნება ადგილი ოფესლაც აქ არსე-
ბული ძირძველი, დიდი ქართული
კულტურის აღორბინებისა.

— პირადად თქვენთვის რას ნიშ-
ნავს ამ მოღვაწეობა?

— ჩემთვის პირადად ეს არის
დიდი სულიერი კმაყოფილება. ჩემს
მისიას ვხედავ იმაში, რომ ჩემი
სულიერი და ზნეობრივი მრწამსი,
ჩემი კრედი, როგორც ხელოვანი-
სა, გადავიცე ამ ახლადშექმნილი
თეატრის ახალგაზრდებს, იმ თა-
ლისა, ვინც პირველად იდაგას ფეხს
თეატრში როგორც ხელოვანი, რო-
გორც პიროვნება, როგორც მო-
ქალაქე.

ქალბატონ ზინასთან მოკლე გა-
საუბრების შემდეგ განავარგებ დი-
ალოგი ბატონ ჯუმბერთან:

— დამანისის დათვალიერების
დროს, განვაცვიფრა თეატრის შე-
ნობის სიდიდემაც, რომელიც დამ-
თავრების სტადიაში ყოფილა, მაგ-
რამ ყველაფერის ცნობილი მოვლე-
ნების გამო ახლა მთლიანად გაა-
რტახებული ჩანს.

დაის, თეატრის ეს შენობა
მშენებლობის დამთავრების შემდეგ
მართლაც კულტურის ერთ-ერთ
მძღვარ კერად იქცევა მიოლს ქვე-
მო ქართლში. თეატრთან უკვე და-
არსდა ფოლკლორული ანსამბლი.
მალე თიოჯინების თეატრც დაი-

ნასწარი მონაცემებით მონაწილეობას მიიღებს სხვადასხვა ქვეყნის 30-მდე მეცნიერი.

— ბატონო ჯუმბერ, რატომ განებუთ თავი პოლიტიკურ მოღვაწეობას?

— სხვებმაც მკითხეს ამაზე არაერთხელ: ვთქვით, რატომ არ მივიღე მონაწილეობა წინა არჩევნებში და თუნდაც ახლანდელში, რატომ ჩამოვშორდი ილია ჭავჭავაძის საზოგადოებას და ა. შ. მე ვეფიქრობ, ჩემი ამგვარი საქმიანობით უფრო მეტ საზოგადოებას მოვუჭირებ ჩემს ქვეყანას, ვიდრე პარლამენტში მოღვაწეობით. ყველა ის, ვინც თავის საქმეს კეთილსინდისიერად ასრულებს, ჩემი აზრით, თავისთავად პოლიტიკური მოღვაწევაა. რაც შეეხება ილია ჭავჭავაძის საზოგადოებას, თქვენ, ასე ვთქვათ, როგორც ამ საზოგადოების ძველ გვარდიელს და მის ერთ-ერთ დამაარსებელს, მივგხსენებთ, რომ ჩვენ წინააღმდეგი ვიყავით ეს საზოგადოება ვიწრო (რამდენიმე კაცისგან შემდგარი) პარტიად გადაქცეულიყო და ამასთან ერთად ზნეობაზე წინ დაეყენებინა პოლიტიკა, ეს ფაქტობრივად გადახვევაა დიდი ილიას და ზურაბ ჭავჭავაძის გზიდან. საერთოდ კი ჩვენი ერთგული მობრძანების ისტორია დასაწერია და ყველაფერი ობიექტურად შესაფასებელი.

...დაბ, ვინც თავის საქმეს ასრულებს კეთილსინდისიერად, ის თავისთავად პოლიტიკური მოღვაწევაა. ამასვე ვფიქრობდი, როცა სოხუმის თეატრის მსახიობებს და მათ მთავარ რეჟისორს დიმიტრი ჯაიანს უეფურებდი დიანისში, კლუბის დარბაზიდან. სცენაზე იყვნენ ის აღმანიები, რომლებიც მრავალს სულიერი ტკივილის, თავსატეხილი ჭირის მიუხედავად, კეთილსინდისიერად ასრულებენ თავიანთ საქმეს.

დამა ჯაიანის მგზნებარე სიტყვამ მოგაოხრა 1989 წლის 2 აპრილს, როცა იგი ვალში პირველად ჩატარებულ ხალხმრავალ მიტინგზე, სოხუმიდან სპეციალურად ჩამოხველი, სიტყვით გამოვიდა ლიანხის წყრილის გამო. მაშინაც და ახლაც დამა მართალ საქმეს ექსახურებოდა საოცარი თავგამოღებით, ერთგულად და უანგაროდ: ესაა ქართული, ერთგული საქმე, ქართული სიტყვა, ქართული თეატრი...

1973 წლიდან, თბილისის თეატრალური ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ, დიმიტრი ჯაიანი ბოლომდე, 1992 წლამდე, მოღვაწეობდა სოხუმის თეატრში.

1978 წელს აფსუთა ცნობილი გამოსვლების შემდეგ, რასაც მოჰყვა ქართული თეატრის შენობიდან ქართველი მსახიობების გამოძევება, ბრძოლა ქართული თეატრის ანუ ქართული სულის შესანარჩუნებლად, — ვითომცდა გარეგნული, მიჩვენებითი სიმშვიდის მიუხედავად, — უფრო მძაფრ, მწკვივე სტადიაში გადავიდა.

ბრძოლის ამ პერიპეტებიებს ერთ-ერთი აქტიური მონაწილე, შეხვებთან ერთად, დამა ჯაიანი გახლდათ.

1982—1985 წლები. მაშინ მე აღმანახ „რიწაში“ ვმუშაობდი და მასსვს, რა მიმივე ვითარებაში უხვდებოდათ მოღვაწეობა თეატრის მსახიობებს და მათ მაშინდელ ხელმძღვანელს გოგი ქავთარაძეს. მიუხედავად იმისა, რომ თეატრის შეგნებულად გასაქანს არ აძლევდნენ, მაინც იქმნებოდა ბრწყინვალე სპექტაკლები. ქართული თეატრი არა მარტო სოხუმელის, არამედ მიოელი აფხაზეთის ქართული მოსახლეობის მიერ ქართული სულის მატარებელ თითქმის ერთადერთ კერად აღიქმებოდა.

უმძიმეს 1992 წელს ჩაუდგა დამა ჯაიანი თეატრს სათავეში. პათოლოგიური სიძულვილი აფსუა სეპარატისტთა ყოველივე ქართულის მიმართ, რაც აიოული წლები განსჯილობაში ინერგებოდა იმპერიული ძალების მიერ — ვაღმოიღვარა აშკარა, დაუფარავ მტრობაში. და ის გაუგონარი ბარბაროსობა და ვანდალიზმი, რაც გამოიჩინა აფსუთა ერთმა ნაწილმა ქართველებს მიმართ — ნაყოფი გახლდათ სწორედ ამ ვერაგული იმპერიული პოლიტიკისა.

ბარიკადების იქეთა მხარეს აღმონდნენ ისინიც, ასეა თუ ისე თქონს ნორმალურ ურთიერთობას და პოზიციას რომ ინარჩუნებდნენ ქართველებთან. ეს უფრო მწვლად ასათვლი შეიქნა, ვიდრე დაუფარავი მტრობა და სიძულვილი, კიდევ უფრო აუტანელი იყო „სოციერთი თანამოძმის საქმიანობა, სეპარატისტთა წისქვილზე რომ ასხამდა წყალს და ზურგში მაზვიდს სცემდა ქართველობას.

დამას ერთადერთი ვაჟი, 24 წლის ჯაბა, როცა მშობლიურ ქალაქს საფრთხე შეექმნა, უყოფმა-ნოდ ჩაღდა ჯარისკაცთა რიგებში. სოხუმის თეატრის ევგენა მსახიობსა იარაღი აიღო ზღუდ. ქვეყნისა და ერის ინტერესებმა მიიხილვა თითოეული მათგანის თავგანწირვა და მართლაც, არაერთი შეეწირა კიდევ ამ წილდამაწმინ-

და საქმეს: მამა-შვილი მამაკაცსა და ომარ ელარდშვილები — მსახიობ ლორენა პაპუაშვილის ვაჟი და მუღლუ, ვასილ ჩხეიძე, ზურაბ ვიბოლანი, ვოვა ყიფიანი — სახალხო არტისტის ნირა ყიფიანის შვილი, თემურ ყვანიანი, კახა წერეთლიანი — მსახიობ ნუგზარ წერეთლიანის ვაჟი, სლავა ბოჭორიშვილი, ანტონ ვეჟუა, ლევან გოგულა... ზოგ მათგანს ძირი და ფეხიც არ დარჩენილა.

ყველა გვახსოვს დიძას ინტერვიუ ტელევიზიის კორესპონდენტთან ჭუბერის უელტეხილზე, მაშინვე გოგოლის გზად რომ მოინათლა. შემზარავი ტრაგედიით დაზარული და მაინც გატეხილი კაცის სიტყვები იყო ისინი... ამ გატეხილი ბუნების გამოვლენა ვახლავთ ისიც, რომ სოხუმის თეატრი განავრდობს არსებობას და უკვე რუსთაველის თეატრის შენობაში სოხუმელებმა არამცოვადღაინეს ძველი სპექტაკლები: „დღისტაბის მარჯვენა“, „ფსკერზე“ და „მარტოობის დღესასწაულს“, არამედ შეიქმნა ახალიც: „დარისანის გასაჭირი“ და „ლევინდა ორღიანელ ქალწულზე“.

სწორედ დამა ჯაიანს უძღვნა სოქუტა ვანსულ ჩარუკიანმა ლექსი: „მაინც დაებრუნებით“, რომელიც მსახიობისათვის და არა მარტო მისთვის, უსაკრარლს ლექსად იქცა. ეს ლექსი წაიკითხა დამა დიანისშიც, დამნიყოლებთან შეხვედრის დროსაც და როგორც ყოველთვის, ამ ლექსმა ოპტიმის ტურტი განწყობილება შექმნა როგორც მაყურებელთა, ისე მსახიობთა სისხლსაც: „იქნებ ბროლოთ, იქნებ სონსლით, მაგრამ მაინც დაებრუნებით“.

დამა ჯაიანმა მომავალი წლის შემოდგომისათვის მიიპატუა დამანიელები სოხუმში. ღმერთმა ქანს და მართლაც ძალე დაბრუნებოდნენ თავიანთ მშობლიურ კუთხის მსახიობები და მთელი დღეწინა ქართული მოსახლეობა, დაბრუნებოდნენ თავიანთ ძირძველ მიწას, ოდიოტანვე განუყოფელი ნაწილი რომ იყო საზოგადოებისა, მისი ჩრდილო-დასავლეთის კარიბჭეს რომ წარმოადგენდა ოდიოტანვე და სადაც არასიძღეს გამქარადა ქართული სიტყვა, ქართული სული: „ფრთხობს დამსხრეულს ისევე გავსლით ძველ ბუდეში ჩაბუდდებით, იქნებ სხვიც ჩაქრეს თვალში, მაგრამ მაინც დაებრუნდებით“.

სიყვარული

— ცეცხლს გარეთ ცეცხლს, ცეცხლს შიგნითაც, ღმერთო ჩემო, რით არ გათავდა ეს ზამთარი? უკვე აყვავდა ნუში, მიანც არ დათბა. არა სინათლე, არა წყალი, არა გათბობა, სიცოცხლე ძვალ-რბილში ატანს. რედაქტორის მოსაცდელ ოთახში შეუყუყუტან თანამშრომლები.

— ამ სიცოცხლეში მუშაობა შეუძლებელია. თითები გამყინდა — ხელიდან ვეგვლებ კალსს.

— აქვე მოვიდა შუქი? ჩაერთოთ ღუმელი! — იმედი აქვს ქალბატონ ციკალს.

— შენც არ მომიკვლ!

— სამი დღეა, შუქი არა გვაქვს, არც წყალი. შებინდებდა და ოთახებში ბრტყილები დადებოდა, არადა დანაწერი მაქვს გოგი დოლიძის გამოსათხოვარი. — წუხს ქალბატონი ნუნუ.

— გეკლებს კიდევ რა ვიჭმე? დროდარო მაინც სარგებლობთ შუქით, დიღმელები ვეჭამებით: ინთება, ქრება, ინთება, ქრება, მაჟ! — ამბობს ქვემო.

— ჩვენთანაც ასე არ არის? შუქი მოცილებს შუქი მოიღვამ! — მესმის გეგონების ერთმანეთში გადახახილ-გაგონიანობა. წამოეფრინებოდა სკამიდან და სსს-წარფოდ ვადგამ ჩაიდანს ქურბაზე.

— არიქა, წყალი — თავი მაქვს დასაბანში. პირი უნდა გავიბარხო, — დღავა-ცურებებიან მამაკაცები.

შენ კი, ოჯახის დისასტროფა, აღარ იცი, სიიდან დაიწყეთ: დასარეცხ პურ-პეკლს მიადგე, სიდილი მოამზადო თუ... რომ სწორედ ამ დროს ბაბ! სინათლეს მაიცივარო. ეს იმის ნიშანია, რომ ახლები წავიდა. სინათლე წავიდა და მიჰყვა წყალიც. დავრჩით ნახევრად პირდაუბანლები, წვერგაუპარსავეები, მშობრები.

— თქვენ ხანდახან მაინც ჩაივრკავთ თვალს სინათლე. ვახსუნებანი უნდა ნახოთ ღამით. წყველიადა, ღღენილადა უკუნი დაბე. წელიწადია, სინათლის სხივი არ უნახავთ იქაურებს. — გვემშვიდებს ია.

— თქვენც ერთი, ვითომ ახალი თქვით რამე, — ერთი ახლა ქაფქაფა ყავა დამალევიან. — ნატრობს „პატარა“ ნუნუ.

— მე უშუალო ჩაივრებაც ყავულსა ვარ, ცოტათი მაინც ვაგებებდა, — ციკო გაუთიულ ცხვირ-პირს შარფში მალავს.

— უშუალო არა და შეატარე ჩასი ეთერის ხაჭაპურით სიამოვნებით მივირომედი. მაინც რა ხაჭაპურები იციან მგერებლებმა? — გამოთქვამს ჩემს აღტაცებას.

— რაზე ლაპარაკი! — მიდისტურებს ქალბატონი ეთერი.

— შე კი დედაჩემის გამომცხვარი ხაჭაპური მესიზმრება! იმერლებს ხაჭაპური ნაკლებია თუ? — იცეხნის „პატარა“ ნუნუ.

რა დამავიწყებს გურულების ხაჭაპურს, მასარამეში მამა სიმეჭლდის ოჯახში — ვიხსენებ მე. ვგეოთი ხომ დიდებულაა, ახლა ფორმას არ იცითხავთ? მრავალი, მუსავითი გადიდებული. დი-რასავით ევბრა ხელში ცილა შეჭირულს და ისე შემოჰქონდა სუფრაზე.

— ხალხო, ლაღიძის წყალსა და ხაჭაპურებს კი უნარს იტყოლით?! — მამახის ვიღაცა.

— ყინტრი წყალი ამ სიცოცხლეში? მაგი არადა თითო ჭიქა არაკი ნამდივლად მოგენათლავდა. ცეცხლოვით რომ დაგვივლის ტანში და სისხლს ავიღებდეს. დამიჯერეთ აგი ჭობია ყველას. — გვარწმუნებს ბატონი მამუკა.

— ეე, მაგი სწორი თქვა ახლა. — უდასტურებს მამუკას ბატონი ვასო. შემოსასცელი კარი ფრიხილად, ცოტ-ცოტად, მოპარვით იღება.

— შეიძლება — ისმის გარედან საოცრად ნაცნობი ხმა.

— მობრძანდით!

— შეიძლება? — მეორდება კითხვა ღმ მოსაცდელში ხათუნა შემოღობს.

— ოოო, ხათუნას ვახლოვართ, რა გეჩქარებოდა, ქალბატონო? ჭერ არ დღავამებულა — ეწწწლავს ია ქალბატონი.

კარან მონაფესკით აწურული ხათუნა თავს იმართლებს.

— ჩემს დას, თამილას ვახლი ებილის ექიმთან და...

ხათუნა ჩვენი ხათუნა ჩვენი რედაქციის მშენებმა! ჩვენს შორის ყველაზე ნორჩი, ზრდილი, თავბაზანი ქალიშვილი. დი-ნაჩი, ნახა, აუღლევებელი, ზომიერი სიტყვა-პასუხში, ჩამა-დახატრავში. დღის სსოგენს უსუსვგრო პატვისმცემელი, მამაზე მზრუნველი, ფავადადებული დის-მავს, დისწულსწონისთვის...

... დღერაინი ზვიგ თვლები აქვს, მოხდენილი ტან-ფეხი. ეშხს მატებს წვირლ-წვირილი ხალები სახეზე. არა, ის სილამაზის ქალმერთი არ არის, მაგრამ მისი მოაქადაოებელი კლემენტინილმა და სააზრო ღიმილი თვითონ აფროდიტისა ციკლის, გაუდის.

ხათუნას გულისწორი არა ჰყავს. თავის ბევრს უნთებს ცეცხლს გულში — თავყენისმცემლები ფურცლებითი ახ-ვევია. მალდობა ღმერთს, ქართველი ბი-ჭები მთლად არ გადავარებულან, ხედავენ ამ უდაშვილის ღირსებებს და უღლის გამწვევად ესახებათ, მაგრამ ხათუნა მისთვის დამახასიათებელი წინდაბედლობით არ ჩქარობს.

— წუხელთ თამილა კილმა შეაწუხა. მთელი ღამე გათათენეთ. არც ბავშვებს ეძინათ. წუხდა დედა და ბოლოდენს ისინიც. ინათა თუ არა, ექიმთან წასასვლელად გავმეზღუნეთ. ბავშვები უნარს და-გვედვენენ. შინ არ დარჩნენ.

კარს ისევე აწვავლებს ვიღაც: ჩურჩუ-ლია, ფსავენი.

— ხათუნა, არ გადამირო ახლა, ბავშვები გარეთ დატოვე, გაგიფიდი, გოგო? — ტუქსავს ხათუნას ქალბატონი ციკლა.

— ხათუნა უხერხულად იმშუშნება.

— ხელს არ შეგიშლით? — კითხვობს ნინოწამხდარი და კარს შორდება.

რედაქტორის მოსაცდელში კისრბტე-რულ შემიტვირდნენ ბავშვები. ბავშვები კი არა და მარგალიტები, „ჰვარკვლიტები“, თვალბებრილა გოგო-ბიჭები.

— ვაჟა! — ხათუნას ბავა-ბალი მო-

ვიდა! — უტა, ხატია, მია, ლაზარე, ივანე — ოვაციონ შეეგებნენ პატარებს ჩვენი ქალბატონები და ბატონები.
— ნაბოლარა? — ნაბოლარა სიღლი?
— მოიანი. — მოციგვასაგონად ამბობს ხათუნა.

და აი, ნაბოლარა — ქრისტინე. ცხრა თვის ქრისტინე, ცოცხალი თოჯინა, შთაფრე, ვარსკვლავი, მუსისათვის გვიციონის და სხვის ჰყვნს აქაურობას.
— შუქი, შუქი მოვიდა! — აღომობდა მე, — შუქი მოვიდა! — მომხბობს იალაოთს მია. დენი ჩარხის. რიდიმზე ანთია. გაეც განათდა. ვახსიუბანი აკაჟკაჟდა. ქრისტინე — შუქი, ქრისტინე სიცოცხლე. ხელის იმედი, — თავს ევლებიან პატარას ჩვენი ქალბატონები.

თამილას, ბავშვების დედას, ახლა ევლარ იცნობს — როგორ დამშვენებულა ეს გოგო ყოველი ბავშვის გაჩენაზე ფერს იცვლის, ხორცს ისხამს, აშვარადაც გაეცთებულა, უფრო გაღამაზებულა. დღმართს ექვსი შვილის დედისათვის შარავანდლი დაუდგამს თავზე.

მას ისევე სტყვიდა კბილი, ჭკარც არ გაუყურებია, მარჯვენა ხელში ქრისტინე ჰყავს ატეპებული, მარცხენა ლოყაზე აუფრთხიბია.

— ძალან გეტყვინა? არ მოთხარა ახლა, გმირი დედა, კბილის ტყვილი შშობი-არობაზე მწარეაო. მომეცი აქ ანეკდანტი! — ზმანაზებლობს ია ქალბატონი.

— არ მოვა. ჭერ ჩემიანაც არ მოიღის, — ამბობს ხათუნა, — ვერ მოვა-შორე დედას, თამილას კბილს რომ უბურღავდნენ, კალთაში ეჯდა, შემოწინებულა.

— შეწინებული არა, ისა ამდენი ჭკუა ვინ მისცა ცხრა თვის ბაღანს? მომეცი-მეთქი! — ია ხელიდან სტაცებს თამილას ბავშვს. მერე პაერში ისვრის და მღერის: ქრისტინე, ქრისტინე, ჩემთან შემოირბინე!

ქრისტინე კისკისებს.

— შუქი, შუქი მოვიდა, ქრისტინე შუქი, ქრისტინე სიცოცხლე, ქრისტინე ხვალის იმედი! — გაიძახიან მასპინძლები და ქრისტინეს ვარშობი ტრიალებენ.

ქუჩაში გახვეული ჩვენი რედაქტორი აქამდე თავის კაბინეტში რომ იჯდა და კარბოლო თითებიან ჭულბად კრებდა და ერთვდა ტრულფონის ნომრებს (ასეა ყოველდღე: ვილიასს ჩაერავენ, ქომაგი სჭირდება და მან უნდა უშველოს. მაგრამ ახლა თავისი გასჭირებვია. „დროშას“ არა აქვს სტამბა, ქვილიდიც არ ეყოფება. არც ფორკორესპონდენტე ჰყავს. ამას ყველაფერს თანხა სჭირდება. დღეს უმზავლესობა გაპირებულა. ვის მიმართოს? ვისმეს დაიხსნისო. ეტყეს, და ეტყეს). გაბრტე გამოვიდგი, ამდენი ბავშვის დანახვამ სახე გაუნათა.

— მეც არ ვთქვი, რა მოიყვანა ხასიათზე ჩვენი ხალხი-მეთქი? ეს რა ძვირღასი სტუბრები გწვევია! — ხათუნას

ბაღი“. ბავშვების დედაც აქ არის, „გმირი დედა“ და ბაღის გამგეც... ჩიომულა და პატარებს თავისკენ მოზიბს: უტა! ივანე! ხატია, ლაზარე, მია! — მოიდი ჩემთან.

„ხათუნას ბაღი“ რედაქციის ხშირი სტუმარია — ისინი ჩვენი შვილობილები არიან. ბავშვები იცნობენ „დროშას“, რედაქტორს. იციან მისი ლეჟენბი. მღერიან ყოველ პეტრის ლეჟენბზე დაწერილ სიმღერებს. იმასაც ხვდებიან, რისთვის უხმობს მათ ახლა...

— ივანე, გინდა, ბიჭო, საღებო რეზინა? შენ? შენ? შენ? — ეკითხება სათითაოდ ყველა.

„ხათუნას ბავშვები“ თანხმობის ნიშნად თავს აკანტურებენ.

— ბიჭოს, არც ერთი არ არის უარხე. უტა, აპა, შენ და როგორც ყველაზე უფროსი, ჩადი ქვეითი და უმასპინძლე უნს და-ძებნეს.

უტას ხელისგულზე უყრია „თეთრი“. მღერისდები დასცქერის და თან აღმზრდელი უფალაფავებს ქვეშ-ქვეშ.

ხათუნას ამ დროს სახეზე აღმუერი ასლის.

— რატომ შეუწხდილი — აღულულდეს იგი.

— რაღას უღვებარ, გავარდი, ბიჭო, და იგივე საღებო რეზინები! — აგულანებენ ჩვენი.

უტა ადგილდნარ არ იძვირს, ვერცხობა, ხათუნას ნიშნს ელოდება. თუ გაუღობა „ბაღის გამგეც“, ეს იმის მუქუჭებელია, რომ დასაშვებია ამის გაკეთება.

ხათუნას მაღლირებიანი სახეზე სახე უბრწყინავს და უტაც ათქვემოფოლქვიც კრისკისებს.

— ეს კი ქრისტინეს ქრისტინე პირველადაა „ჩვენი ოჯახში“. მისთვის კვერცხი და ვერცხლი უნდა მივცეთვინა, მაგრამ რადან ჩვენში დღეს კვერცხი ძვირია ვერცხლები, მერმისისთვის იყოს. აპა, ლაშაში! ეს მცირედი შენ, ჩემი პონორარიანდა.

ქრისტინეს ქურთუკის პატარა გიბეში უჭებინის ტაკიანა ქალაღის და როგორც ბანივებს, ისე ტამბორება ზღლები.

— არ გინდა, ამ გაპირებვის ქაშამ ახელა ოჯახი დააბურო, ახალგაზრდა მწერლის ვახტანგ კომახიძის, თვით ერთი მოიხიბრობის პონორარი გასწვდება მის შვილებს?

და მინც მავის სიმღერე შემუშრდელიდა როკველერს — ხუთი ვიერშვილის მამას.

— ადგილსამყოფელი გამოვიცვლიათ, არა? — ეკითხება ბატონი ჩანსული თამილას.

— დიას! ანანოთუბანში დავმკვიდრილით, გორაკისლის ქუჩაზე, № 21 ორო-თიხანს ბინას.

— ეიწრდ იქნებოთ.

— არა, არა გეჟეს მავის პრობლემა.

ოთახებში მარტო საწოლები გვედგას, წინაგნი თორბოზე გვეწყვია.

— რასაკვირველია, ექვსთიხანი ბინა აჯობებდა თქვენთვის, მაგრამ ვის გინდა გაავებინო? ჩემი ნება რომ იყოს, ამ საბავშვო ბაღს — რაღს ვარქებდლი, ბევრია მრავალშვილიანი დედა თქვენს უბანში? ალბათ, იგიზღები სჭარბობენ.

— იგიზღები, ქართველები, სომეხები, რუსები... ჭკელი ხალხი ცხოვრობს უბანში ყველას უყვარს ჩვენი ბავშვები.

— კოლქვი, მუსიკა, სპორტი... ბავშვების ამდენ მოყვანაშივყვანას ბატონი ართმევე თავს? — უტყვის რაგონ ჩანსულს.

— ეს ყველაფერი ხათუნას აქისრია. ხათუნა რომ არა, ძალანა გაგვიპირებოდა. ამერე ვახტანგის ხომ მემხანებდა. — მემხანს თამილა.

— ამით არავინ არა სჭირდებათ, — ექომავება დისწულებს ხათუნა, — მე-კადინი ბავშვები არიან. არაფრით არ გაწუხებენ. ერამანთში არ კინცლოიბენ. დღღას იგიზ ეხმარებიან. დღებში უცვლიან პატარებს, აბანაწებენ, აქმევენ, ახელებენ, ამეცადინებენ.

რედაქტორი ლაზარეს ლოყაზე მიეფრია, — ყოჩაღ, ლაზარე! მერე თამილას მიუბრუნდა, — ეს ბავშვები ჩვენთან ცხოვრობენ თუ შტატებში? მინც რას აუბნეოთ ამ გოგებს, ასე რომ დაღისუქებიან?

— ყველაფერს, რითაც ღმერთი შეგვეწყვიდა. ღმერთი კი ძალიან გეწუხალობს. ყოველ ფეხის ნახევარს წაფრსხებდა, მე-გობრები, ნანცნობები... წათხილიდენით, სრულიად უცხოებით კი გვეშვილიან... ასე, რომ... ამ ზამთარს ლაზარეგ ხელი მოიტეხა. მოსკოვის ქუჩაზე, მესულთ საავადმყოფოში მივიყვანეთ. ის საავადმყოფო ფასილია. აქ მულავათები რაისები არ ვერცხობენ, ტრამფტოლოგმა ვახტანგ ნიკოლიაშვილმა ლაზარე დღებდა საავადმყოფოში და თავად გადაიხანა მკურნალობის საფასური. ხელეც სულ მაღლ მოუტრჩინა.

— აშენოს ღმერთმა, კაცი ყოფილი! — თქვა ბატონმა ჩანსულმა.

— ქალბატონ გულნარას წყალითი შარშაწინ თიანეთში ისვენებდნენ ბავშვები. იქურბის პაერმა და წყალმა ისე გააყავა ისინი, რომ ბოლო ორო ზამთარი თითოეც კი არ წამოსტყვიებოთ.

— წყალს ჩვენი ოჯახი ქრისტინეს უთმობს თავის ავარაკს. ქრისტინეს ხომ ჭერ არ დაუსცხია თიანეთში. — ვუთხარი მე.

— ოღმერთ ჩემო! — აღმოხდა ხათუნას, — რა ბედი აქვს ჩემს სიძეს — ზოფტლის თავსატეხიცო წინასწარი მოუგვარე!

— ვახტანგს კი არა, ბავშვებს. ბავშვებს წყალთი ღმერთი! — თამილამ პირველი დაღაიწერა და ვანავართ, — უნდა ნახოთ, რა პატემში ვართ ქუჩაში, ხალხში, საზოგადოებაში. განსაკუთრებ-

ბი მამინე, თუ ექვსიტვი თან მახლას. ამს წინან მგ და ხაოუნენ გათავეყუთი ბავშვები, გავაშქრივეთ და ფილარმონი-ში პატარ-ბუბუს კონცერტზე წაიყვან-ენი. მამინე ქრისტინეზე ეფხმძიმე ვახლ-დით. ის იყო, დადევქით სალაროსთან ბოლოების ასახუნად, რომ ხანშიშესულ-ლი კაცი მომზახლოვდა დღილით და ბოლოები გათაშიწოდა. ის, ასევე: ყველგან, ყველ ნაიჭიზე ვგვრანობ ადამიანების ურადილებას და გულსხმებერებას. ერთბა, მივიღივართ ქუჩაში და ერთ-ერთი ხელში მიჭირავს, ამ დროს მეწვევა უტნობა და თავის სამსახურის მთავარობს.

— ამასწინათ ასეთი ფაქტის მოწმე მეც ვახლდით, — ჩავერთე საუბარში, — ოპერის თეატრთან შეეხვედი თამილს. მარტო არ იყო, მასთან იდგა თამაშე-ვერცხილი ქალი, რომელსაც ქრისტინე ვერბა ხელში. მე ქრისტინესკენ გავიწიე და მივეყვრე.

— მოდი, მოდი, ჩემთან, პატარაე!
— ვერა, ვერ დადივობო, ქალბატონო! მსურს, მცირე სასმასხრო გავუწიო ამ ახალგაზრდა ქალს. ქრისტინე ხელი-დან ხელში გადაიყვანა, გულში ჩაიკრა, თამილს დაინახვა და უხებრა:

— აი, შვილო, ბავშვი ასე უნდა დაი-ჭირო ხელში!

თამილს გაეღიმა.

— საითყენ გავიწევი? დანარჩენები სიდა გვეყანან? — ვეითხე თამილს.

— შინსიყენ. კონსულტაკიში მყავდა ქრისტინე. უტა, მია და ხატიო კოლეჯ-შია. ლხარე და ივანე მეორე იდღას ჰყავს დატოველთ შინ. უტროსები სკოლიდან წამოსაყვანია. ხათუნა მერე სამსახურშია მისასველი. აგვიანდება. კონსულტაკიში დაეყოვნდი, ხათუნა კი, აღბო, დღესაც. ავტობუსსე არ მოჩანს...

— ეს კავანდარა ქალი ვინ არის?

— მგზავარია. — მიიხრა თამილამ, — ისიც ავტობუსის ელოდება. დიდი ხანია, ვიცილი. შემიცოდა. ბავშვი გამომარ-თვა — მოგეშველებო, ურარი ვერ ვუთხ-არი, არადა, მუშინია, ხელიდან არ გაუ-ყარდეს.

ქალს მივებრუნდი და რილით მიე-ბარეთ:

— დაიღებოდით, ქალბატონო, ახლა მე მოვექით, მძიმეა ეს მაიმუნი!

— მძიმეო? ჩემთვის არა, სრულეობი-თაც არა ჩემთვის ამაზე მსუბუქე ტვი-რითი არ არსებობს. შეიდი შვილი ისე ვაგზარდე, დამხმარე არავინ მყოლია, მაგრამ ერთხელაც არ დამიყენებია... შვიდი ვეიშვილისა და თორმეტი შვი-ლიშვილის პატრონი ვარ. მაგრამ რად ვინდა? ყველანი საშოვარზე გამეფანტე-ნენ ერთი რუსეთშია, მერე თურქე-თში, მესამე რუსეთში... მოკლედ, ვინ სად და ვინ სიდა. უმცროსილა დამარჩა-ნენ და ისიც ცოლს გაეყარა. ჰოდა, ამ

ჩემში რაძალბა თვის დღემდამის მიამურბა და ბავშვიც თან წაიყვანა — ამა, მე სომ არ დამიტოვებდა. ოთხი წლის გოგო, მერე რა გოგო, ნამდვილი ანგელოზი, ბიბა ენაცვალი! ამ ბავშვმა წაიღო ჩვე-ნი დარჩენილი სიცოცხლე. მისზე დარ-დმა დაგებერა და დგავაიავა. ცარიე-ლია ჩვენი ორსართულიანი სახლი, ამა, რად გინდა ცარიელი? თუვინდ სასალე იყოს. თუ აქ ბავშვი არ დარჩება. ბავშ-ვის კისკისი ამ სასახლის ქერს თუ არ სწვდება?!

— შენ ხომ გყავს კიდევ შვილი? — შეეკითხა იგი თამილს.

— ეს, და კიდევ ხუთი!

— ესე იგი, ექვსი. რამდენი წლისა ხარ, შვილო?

— ოცდაცხრის.

— ოცდაცხრის?! ბარაქალა, კუნწუ-ლავი! — მე კი ბავშვის აღჭერას ვასწავ-ლიდი.

— უნდაბუსი ჩვენს წინ ვაჩერდა. თამი-ლამ ეტნობა ქალს ქრისტინე ვაოართვა.

— გმადლობთ, ქალბატონო!

— მე ვარ მადლობელი, შვი-ლიო! როგორ გამათობო, ასე მეგონა, ჩემი გოგო მეჭირა ხელში. ეს სითბო მთელ თვეს გამეყვება... მოდი აქ, ყურში რაღაც უნდა გიჩურჩულო. — უთხრა თამილს და ტუჩი უერთან მიუტანა.

— მეშვიდეს არ გააჩენ, შვილო?

— თუ ღმერთი ინებებს, მეთაესაც!

— აფერუმ ქალო, ქვეყნის ერთ-გულო! — დაიგუნა სიტყვა ავტობუსში ასულ თამილს უტნობმა ქალმა...

— მართლაც რომ ქვეყნის ერთ-გულო! — დამაოწმა ბატონმა ყანსულმა.

— ასე არ იყო? — მივებრუნდი თა-მილას, — პირობაზე როგორა ხარ?

— თუ ღმერთი ინებებს...

— გაისადე ასე რომ გავგიძალდეს ზამთარ? სიტყვის მინდ არ გადახვალ?

— არა და არა, თუ ღმერთი ინე-ბებს... გაისად ხათუნას ყრია. — თქვა მან და დასეულიმა.

— ხათუნასი? — გავიოცე მე. — რაო, გაღწევატა ვათხობევა? ვინ, ვინ არის ის ბედნიერი? არქიტექტორი?

— ვფიქრობ, ასეა. თუმცა თვითონ, თვითონ თქვას. — გაეცქა სიტყვის თა-მილა.

ხათუნა თავის „ბალეუბში“ ჩამდგა-რიყო და შინ წასასველად აწერსგებდა.

— ხათო! — დაუძახე მე.

— ბატონო!

— ხათო, გაისად შენს ბაღში ჩიტი იბარტყებს? შენი ბაღი დაიხუნძლება?

ხათუნა მიმიხვდა სათქმელს. ყერ ნაირ-ნაირფარად აჭრელდა, მერე გაწი-თლდა ზღვილი ჩამავალ მზისფრად, გა-ვარავარდა და თქვა:

— თუ ღმერთი ინებებს!

ოთახში დათბა. გათბა ძვალ-ბილი. უნდა დაეწირო, უნდა დაეწირო ნარკ-ვევი „ხათუნას ბაღზე“... დაღაეწვიტბი. ავიღე კალამი და წერას შევუღექე.

ღინარა ნოღიამ უტყებრა ბავშ-ვებს, აღტაკება ვერ დაფარა და თქვა: «Какая прелесть», უნდა დაეხატო, უნდა დაეხატო ეს ანგელოზები...

ვაჭ, სოფელი.

● ქართველ კაცს სოფელი ქვეყანასთან ჰქონდა გაიგივებული, მისთვის სოფელი მართო „სოფელი“ კი არა, სამყარო-ქვეყანაც იყო. განა ამაზე არ მეტყველებს სიტყვები სოფელ-ქვეყანა, წუთისოფელი, განა ამასვე არ გვიდასტურებს რუსთაველიც — ვაჭ, სოფელი, რაშიგან ხარ... გავიდა დრო და სოფელმა ღრმა შინაარსი ქვეყნის ფუძეობის ხელერთიარად დაჰკარგა. ასე დაეშართა მის ბინადარსაც — ქართველ გლეხს.

მართლაც, არ მეგულება სოციალურად ედრადი სალანძღვი სიტყვა, რომლითაც გლეხი და ვაჭელობა ყველა ბრუნვაში არ მოგვეხსენიების. მხოლოდ ლანძღვა რომ გვექმარა, ვინ ჩიოდა, — ლანძღვიდან გლეხობის აქტიურ მოსპობაზე ვადავდიო. მას შემდეგ სიტყვა „გლეხი“, როგორღაც ყველში გვეჩხირება და დღესაც უფრო ისევ კოლმეურნესაკენ გვიჭირავს თვალი. ასე თანდათან, ჩვენის ნებითა და დასტურით, გლეხი და ვაჭელობა ჩამორჩენილობის, უკულტურობის, სიბნელის, ტეტიაობის სინონიმად ვაქციეთ.

ამდენი მწარე სიტყვისა და ხელის წაჩვევის შემდეგ მან, ვინც მართლა გლეხი იყო, ნამდვილი მშრომელი და მუშაკაცი, თვითონვე იუკადრისა გლეხობა და გლეხის შერქმეული სახელი ითავილა — რა საჭიროა გლეხობა, ვის რაში არგიაო, აი, „მუშა“ მესმის, ეს სულ სხვაა, საზოგადოების ჯანსაღი ნაწილია და თანაც ისეთი ნაწილი, ყველა დანარჩენს წინ რომ მიუძღვის, პარლეტარად მონათლული, ყველასი და ყველაფრის ბატონ-პატრონიაო.

არადა, გლეხობის ქედზე იდგა მიელი საქართველო. „თუ ამოწყდა გლეხი კაცი, საქართველო დაიხმუნდაო“, — ამბობდა პოეტი, მაგრამ მაშინ „ამოწყვეტაში“ სხვა იყო ნაგულისხმევი — მტერს არ გაავალტნითო გლეხი და ჩვენც სათანადო პატივი მივაგოთ, ყოველმხრივ დავიცვათო.

საქართველოში მიწის კულტი იყო ოდიოთან და, ცხადია, ქართულ სახელმწიფოს თუ იგი სხვის ხელეში შემყურე არ იქნებოდა. იმ მიწისა და მისი ბინადრისთვის უნდა ეცა პატივი, რომელიც მას არჩენდა და ინახავდა.

ქართველს რომ ცალ ხელში ხმალი ეჭირა და მეორეში გუთანი, იმას კი არ ნიშნავდა, ქართველი გლეხი ჟონგლიორია: სომ შეუძლებელია ხმალს შოლტივით ხმარობდე და მიწასაც ხნადე, მთავარი აქ სხვაა — მიწათმოქმედება და სამშობლოს, მამულის დაცვა თანაბარ სიმაღლეზე იყო. მაგრამ მას შემდეგ, რაც გლეხს ხელიდან გუთანიც გააგდებინეს და ხმალაც, სამშობლოს დაცვას სხვისი „საიმილო“ ფრისი ქვეშ „შეუყუვა“ ვაჭობინეთ, სოლო უნიკალური ქართული ხორბლისა და სიმინდის მოყვანას, მსოფლიოში სახელგანთქმული ქართული ვაზის მოვლას სავაჭრო დუქნებში შემოღვა ვარჩიეთ.

აი, მაშინ კი საბოლოოდ დაეცა ქართული სოფლის ძლიერება, როდესაც ქართველ გლეხს საკუთარი ხელით მოყვანილი ყურძენი მოსაპარი და საყიდელი გაუხდა. არა და აქამდე სომ მივედით თანდათანობით, მოტყუებით, ძალდატანებით, იძულებით, გზის აცდენითა და ათასი სხვა ფაქტორით. გლეხობას უფლებების მინიჭების ნაცვლად რეზერვაციის მიძიდე ღობე შემოგავლეთ.

რატომ და რისთვის შემოგწყურით გლეხს, რატომ და რისთვის შეგაძულეთ მიწა, რატომ და რისთვის ვაქციეთ ნეთ ზურგი სოფლისაგან?!

თურნე, გლეხი იმისაკენ მისწრაფვის, რომ მატერიალური დოვლათი შექმნას, გამდიდრდეს. სიმდიდრე კი სოციალიზმის ვაი-თეორეტიკოსებს ლახვარივით გულს ესობდათ. სიმდიდრე და სოციალიზმი ერთად ვერ თავსდება — ამიტომ გლეხნი ბურჟუაზიული ცხოვრების წყარო ხდება და ეს წყარო უნდა მოგსპოთო. ყველაზე მდიდარი წყარო ბურჟუაზიული ცხოვრებისა, მამასადამე, შედარებით მდიდარი გლეხი უნდა ყოფილიყო, ასეთი აღმოჩნდა შეძლებული გლეხობა, ანუ ე. წ. „კულაკობა“.

ეგრეთ წოდებულს კულაკობას იმიტომ ვურთავ, რომ

საქართველოსათვის კულაობა არ იყო დამამასიათებელი მოვლენა და არც არაინი იცოდა დღევანდელად, რა იყო და ვინ იყო ეს კულაკი. ამიტომ, განუკითხავად, ვისაც დაუკონკრეტო ტანსაცმელი ეცვა, ან რამდენიმე სული საქონელი ჰყავდა, კულაკობის იარლიყით ციმიბრის გზას გაუყენეს. მაგრამ ჩემი ბაბუის, ალალი და ჭკვიანი გლეხის — სპირიდონ მარუაშვილის მონათხრობი: რაღაც უშემაღლესტაგონში კალშობი ვიყიდე, რომელმაც კინადა მიმოსლა და ამომავლო კაცით. კალშობი ამერიკული წარმოებისა იყო, ფუფუნა სარჩულითა და შავად აპრიალებული, კაციშვილი არ სცემდა ხმას, ვიყიდე და ჩავიციეო. ახელ-დახედეს მგზობლებმა სპირიდონს, ღმერთო, ნუ ვადაკავრებ, რა სასწაული აცვია ამ კაცს და, ცხადია, მთავრობაში დასამინეს; არბეა, გვიშველეთ, სოფელს ერთი ბობოლა კულაკი შეემატათ, სპირიდონს ისეთი ფეხსაცმელები აცვია, წყალი არ შედის შიგ და ისეთი პრიალ-პრიალი გააქვს, თოლს ვერ ვუსწორებთო. მაგრე არ უნდა მაგასო, რას ჰქვია სხევისაგან გამორჩევა გაბედით და ჩაქერეს შვესო, როგორც შვეი კალშობის პატრონს შეეფერებოდეს და ვინ იტოს, სად ამოძვრებოდა სული, რომ შემთხვევით არ გადაჩნდნილიყო.

ასე ტანსაცმლითა და გარეგნობით შერჩეული „კულაკის“ მრავალი ძვალი მიებარა შორეული ციმიბრის გაყინულ მაქას.

საქართველოში ახალფეხადგმული აგარარული მეურნეობები (რომლებმაც ცოტა უფრო გაიფართოვეს მატერი-ალური შესაძლებლობანი და წვრილ გლეხურ მიწათმოქმედებას გამოეყენენ—კულაკურ მეურნეობებად რომ მოეწათთუ-ნენ), ნაძვლი ფერმერულ მეურნეობებად რამდენიმედნენ, საფუძველშივე რომ არ მოგვესმო და ახლა აღარ დაგვჭირდებოდა ამერიკის შეერთებულ შტატებში სწავლა, თუ რა არის ფერმერულ მეურნეობა, თუ რა სიკეთე მოაქვს მას. გვექმოდეს ის, რასაც დღეს ვეძებთ და ვერ კი გვიპოვნია — სოფლის მეურნეობის, აგარარული მიწათმოქმედების ჩამოყალიბებული ქართული სისტემა, რომელსაც დაეფუძნებოდა ქართული სახელმწიფოს დამოუკიდებელი არსებობა, სხვისი შევიწყობის ნაცვალად.

სოფელსა და გლეხს ვანადგურების თვალსაზრისით, რაც კოლექტივიზაციამ დააკლო, ხელერთობრივ მაიგო ნიკიტას ზრუნობის აგარარულმა პოლიტიკამ, ნიკიტამ გადაწყვიტა, სოფლის მეურნეობის პროდუქტები, ერთად კი ხორცი, ეწამოებინა არა ბუნებრივი წესით, არამედ, „ჰექტარი სავარგულების“ მიხედვით. ჰექტარი სავარგულების, ამ შემთხვევაში საძოვრის, რაციონალურად გამოყენების ეს წესი, რომელიც მაშინ ამერიკის შეერთებულ შტატებში მოქმედებდა, ჩვენს პირობებში უფარვისი ვამბოდა, რადგან „ჰექტარი სავარგული“ ყოფილ სსრკ-ში სრულფასოვანი როდი იყო. იგი ათჯერ ნაკლებ მოსავლს იძლეოდა, ვიდრე ამერიკის შეერთებულ შტატებში და, თქვენ წარმო-დგინეთ, რა დღეში ჩავარდებოდა სოფლის მეურნეობა, როცა ერთ ჰექტარზე უნდა აწარმოო, ვთქვათ, ათი ცენტ-ნერი ხორცი, შესაძლებლობა კი ერთი ცენტნერისა გაქვს და დაიწყო სიყალბე და მიწერბი, რასაც ნიკიტა-ზრუნომა თავისი მოწოდებითაც ჩაუყარა საფუძველი, როცა

სოფლის მეურნეობის „აღმავლობისადმი“ მიძღვნილ პლენუმზე გამოვიდა 1958 წელს. მაშინ ნ. ზრუნოვმა თქვა: აი, რიზანის ოლქმა იისრა ხორცის წარმოების გადიდებული ვალდებულებანი, იისრა და შესარულა კიდევ (რი-ზანის ოლქში, სულერთიანად გაუიღტეს საქონელი გ. მ.). თქვენ რას აპირებთ? — მიმართა ზრუნოვმა პლენუმის მონაწილეებს — ვაი, თქვენს ტყვას, თუ ნაკისრ ვალდებუ-ლებას ვერ შესასრულებთ... ვერ შესასრულებთ და ჩაიძირ-რებით ჭაობში, ხოლო თუ ვინდათ რომ არ ჩაიძიროთ, კე-თილი ინებეთ და ბუშტები მიიბი! სწორედ ასე — „ბუშტები მიიბიბი!“ რას ნიშნავდა ქვეყნის სკლამდევანლისა-გან ამ სიმაღლე ტრიბუნალს ნათქვამი სიტყვა? ზოგი ამ-ბობს, ეს ხუმრობა იყო (სულელური ხუმრობა — თუ ეს მართლა ხუმრობა იყო), მაგრამ უმრავლესობამ მიიითებდა მიილი და ჭაობში რომ არ ჩაიძირულიყვნენ — „ბუშტები მიიბე!“ — ანუ, რაც არ გაუკეთებიათ, ისიც შესრულე-ბულად მიიწერეს.

დაიწყო ქალაღების ფრიალ-ფრიალი! ქალაღზე ხო-რცისა და ყველის დამზადება, ფულის უსაქონლო ვადარი-ცხვა-ვადარიცხვა და მოხდა განსაკუთრებული რამ, ის, რისი მოფიქრებაც კი შეუძლებელია სწორმალური სახელმწი-ფოს პირობებში — გეგმა ვადაჭარბებით სრულდებოდა, პროდუქცია კი აღარსად იყო!

უარესი ანეკდოტური ამბავი მოხდა იმავე 1958 წელს, როცა გლეხობამ დაიწყო მასობრივად სოფლის მიტოვება. ხელისუფლების აზრით, საჭირო იყო გლეხობის ფსიქოლო-გიაში კაპიტალიზმის ელემენტები საბოლოოდ აღმოფხვრი-ლიყო, რომ მას მეტი უყრადღებე მიექცია საკომარუნეო ფერმისათვის, საუთრად დამხმარი მეურნეობაში არ უნდა ჰყოლოდა თვის ძროხა — კაპიტალიზმის აღორძინების სა-შეშრობა, თითქოს, გლეხის ორძროხისაგან იყო ჩამა-ლული, ხარი ორიც რომ იყოს, თუნდაც წამი, მაინც არა უშავს რაო. ვამბობოდა, რომ მიმდევნი სულელები გლეხო-ბას მთლიანად გაუწევდებოდა პირუტყვი, რადგან ნამატს — უშობელს თუ მოსობდნენ და მხოლოდ მოზვერს შეინახა-ვდნენ, როგორც ეს დადგენილებით იყო ვათავალისწინე-ბული, სარგებს უნდა მოეყოთ ერთიმეორე! მიაღვებოდა მე-ცხოველეთის ფერმას გლეხი კაცი, აბა, რა ღმერთო გაუწ-ყრებოდა?!

ღმერთი გლეხს კი არა, იმ უკონო ხელისუფლებას გაუ-წყაა, ისინულებების გამოგონებაში მსოფლიოში ბადალი რომ არ ჰყავდა, რადგან გლეხი უშეშობსავლო, უპერსპექტი-ვო ფერმას მაინც არ მიეკარა, მაგრამ იმ საკუთარ დამხმარე წარმომავალი — სინამდვილეში რითაც ქვეყანა იკვებე-ბოდა, საქმე უაწხდა. თუმცა გლეხი კარგავსა ემაღებოდა ნამატის მოსობის აბეგარ უაწრე აწონს. კარგად მასსოვს, აღწერის დროს ჩვენი სოფლიდან — ღვანკითიდან, როგორ მივარბენინებდით სვირში ჩვენს ნათესავ ჩჩიკვაკიებთან ძროხის დასამალად, შუაღმისის ქურდულად იქ დაიწყებოდა პირუტყვის აღწერა და მაშინ ისინი მობარბენინებდნენ ჩვე-ნთან.

ახლა არ იტყვიო, საკვებს როგორ უშვადებდნენ ფერ-მებში გამოწმყვედულ, საცოდავად გაბატლტყავებულ პირ-

უტყვის, ძროხებს, რომელთაც რძის მოცემა კი არა ფეხზე დგომაც უჭირდა? ამერიკის შეერთებულ შტატებში აიო-ვალი ყოფნის დროს ნიკიტას მოეწონა საკვების დაზარალების იტალია წესი — სასილოსს ორმოზემ წვნიანი ბალახის ჩადება, დაუყოვნებლივ გადმოიტანა სსრკ-ის ეს მეთოდი. აშენდა უამრავი სასილოსე ორბო და კოშკი, რომლებიც დღესაც ბევრგან საშიხინჯედ არის წამოპართული. აქ, რძისებრ-ცვილის ფარსადიამი შესული სიმინდი (ღმერთი ჩემო, რა უაზრო ვარსაულოვითი არ ვიყავით დღეგირთული), ანუ ჭინტი სიმინდი, უნდა ჩაგვეყარა ზამთარში პირუტყვის გამოსაკვებად.

აქი, მოგახსენეთ, თუ რა სიცრუეზე იყო აგებული „საბჭოთარი მოსავალი“ და სასილოსე ორბოში ხომ სიცრუეს ვერ ჩაყრიდი, და დაიწყო ათასგვარი ნაყარ-ნუყართი ამ ორბოების გაგება. ბალახ-ბულახიც იმიტომ იყო შემორჩენილი, რომ მათ საქონელი არ ჭამდა, პირს არ აკურთხავდა, ჩვენ კი ვფექორბდით სასილოსე ორბოში ჩამავებულს, რა ღმერთი გაუწყრება და კიდევ იცნობს?

ახლაც ცოცხალია ის რაიკომის მდივანი, სასილოსე ორბოში რომ გადაჭედა მთელი ქართლი, რა დღე დააქუა მან ერთ აქტივისტს, რომელიმაც გაგება და უთხრა, ეს უაზრო შრომაა — საქონელი ამ ბალახს არ ეკარება და არც ეს დასაწყავი ბალახი იშველება ამდენი, ორბოები გაგავსოთი! — როგორ, შენ ეწინააღმდეგები პრაქსის? — წამოვარდა მდივანი, — იმ ორბოში, თუ ვერ გაგვსებ, შენ დაჭრი ნაწილ-ნაწილად და ბალახის მაგივრად ჩაგდებო.

გლახობას არც ნიკიტას მეურ დადგომია კარგი დღე. ერთხელ მოხომილი საკარმიდამო ნაკვეთს, ყოველ დღე თუ არა, ყოველ თვეს მაინც ზომავდნენ, თითქოს ზედ სიარულით მიწა ბრტყელდებოდა და იწელებოდა. წელიწადში ათჯერ მაინც ჩამოგვაკითხავდა თბილისში დედაჩემი, რა ვქნათ, მიწა მოგვიზომეს და წართმევა უნდათ... თუნდაც წაეღოთ, თავს ჰკნეით ძალა არ იყო, გლახი როგორ შეებრძოლებოდა ჯენის, მაგარმ დაუყოვნებლივ იავარქმნილი გასდებოდა ყოველივე, წაიღებდა კოლმეურნეობა და გავერანდებოდა, წყევლასავეთ მიძლავდა ჩვენი წუთისოფელი — არც შენა გქონდეს და არც სხვასა.

მსოფლიოში არასდ არ მინახავს მაშინდელი სსრკ-ისა და მისი სატელიტი სახელმწიფოების გარდა, რომ რადიო-ტელევიზია და პრესა სულ იმას გაიხსობდეს, ვიბრძობოთ სოფლის მეურნეობის პროდუქტების სიუხვისათვის. კი, ბატონო, ძალიანაც ვიბრძობდით, მაგარმ არც და ბრძოლიდან გამოვიდა რა. და, იცით, რატომ არ გამოვიდა? ეს სახელმწიფოს საქმე არ არის და იმიტომ. ეს, მსოფლივ გლეხის საქმეა, მას უნდა დაანებო მისი მოგაგება, არ უნდა ჩაერიო ცენტრდან, არ უნდა ასწავლო, ეგ თხიხ აგე კი არა, ასე და ასე მოიქნეო. არც კვერცხის დათვლაზე უნდა გაცდეს სახელმწიფო აპარატი.

არც ის არის სწორი — აქაო, და კომუნისტური სისტემა მთლიანად მოგსპეტ და საბაზრო ეკონომიკის გზას დავადებოთ — სახელმწიფომ ყველა მმართველობითი ფუნქცია ხელიდან გაუპაროს, მიწას ისე უყუროს, როგორც სახაზონე შექმნისაღვის წყაროს და არა როგორც ქვეყნის მარჩე-

ნალს. ერთი მწყემსის არ იყოს, „მაფია, მაფიას“ მძალდასხვაე შეაშინოს და თავიც „შეიშინოს“: ვერც სასაქონლო მმართველობა, ვერც სასაქონლო, ვერც შხამ-ქიმიკატებით, ვერც მანარაბ-ტრაქტორებით, ყველაფერი „მაფიას“ ჩაუტყვევებ სტელში. იტყვას რაკი „საქონლო“, კვერცხი“ აღარ გვაქვს, რომ დათვალოთ, ამიტომ აღარც არაფერს თვლის და აღარც ანგარიშობს სტელისუფლება.

ახლანდელზე მეტო სიღარიბე იყო ჩემი ბავშვობის დროს, მაგარმ სასაქონლო ქაიბებითა და კვერცხით სასე იყო სოფელი. ახლა თურქეთიდან შემოზიდულ ვალაყებულ კვერცხს და საუკუნის შენახულ, კაიბალისტური ჭარბარ-მოების დროინდელ ამერიკულ ქაიბის ბარკლებს თერჯოლისა თუ ზესტაფონის „ბუტკებში“ ყიდულობს ღვანკითე-ელი თუ საქაერე გლეხი.

ისიც მახსოვს, კვერცხის გაყიდვა სირცხვილად რომ მიჩნდა ბაბუაჩემს და როცა ერთი გოღორი კვერცხი დაგვიგვროვდა, ბებია წაიყვანა ზესტაფონში ურძით, ბაზარში მე ვერ გამოვიჩნდები და სანამ სხვა საქმეებს მოვაგვარებდეთ, შენ კვერცხი გაყიდეთ. წაიღინენ. ბაზრის კიდეში დამალულ ბაბუას შეუნიშნავს, როგორ აჩორქელულებოა ხალხი, განსაკუთრებით ბავშვები და ერთი ადგლისათვის მიუშურებოთ: ბაბუაც მათ გააწყობა და გზადაგზა მოუშენებო — აბა, ჩქარა, სანამ გაუთავდებოდეს, ერთი სულელი ქალი კვერცხს არიგებსო. მისულა და გუბიჩემი არ დახვედრია? — აბა, რა მქნა, სპირიდონი. — გაცინებო ბებიას, — კვერცხში ფულს როგორ ავიღებო.

ახლა რა ვქნათ, როცა ხალხის ფსიქოლოგია ერთიანად შეიცვალა, გლახი რაღა გამოინაკლის იქნებოდა?

მაინც რა ვქნათ? რა უნდა ვქნათ? დროს ვუცდიე, იქნებ, გონს მიეგოს ჩვენი ხელისუფლება, სოფლისკენ მიიხედოს, გლახობას კეთილი თვალი მიაპყროს — ჩვენი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა ქართული აგრარული მეურნეობის სისტემაზე უნდა დაეშენებო, რომელიც ათასგვარი ბეგარა-გადასახადებისაგან დროებით გაათავისუფლებს გლახს, სანამ კრიზისიდან თავს დააღწევდეს. მაგარმ ესეც არ გვიშველის, თუ ჩვენ თვითონ არ მოვეკეთ გონს, არ მიხვედეთ და არ მოვუარეთ სოფელს, საქართველოს მიწა-წყალს.

ანა არ დადვა დრო, არა სიტყვით, არამედ საქმით, მართლა მივცეთ გლახს თავისუფლება, განავოს თავისი საქმე — აწარმოოს სოფლის მეურნეობის პროდუქტები, მოიყვანოს მოსავალი, თავადვე დაინტერესდეს და მიხედოს მის რეალიზაციას, ყოველგვარი სპეკულანტის — გინდა ეს ხელისუფლება იყოს და გინდა კერძო ბირი — ჩაურევლად? საქართველოში კვლავ უნდა ავადორძინოთ მიწის კულტი, მიწის სიყვარული—აი, რა არის ჩვენი სანუკვარი სურვილი და თუ ღმერთმა გონი და გონიერება კვლავ არ მოგვიშალა, იგი უნდა აღსრულდეს.

გივი პარაშვილი,

ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, ინფორმაცია-ლოგის საპროფესორი პაპაძის ნამდვილი წამრი.

ამ წარღობას და ლეგამის აპროტი ხუთი წელია ისრაელიში ცხოვრობს, პარტოში მკითხველი იმდროს ასე უკითხავს: „კიდეზ ჰარნალ „ცისკრიდან“. პოეტი ძალი არ იმეფავს თვის მთავრ სხეულს და ამ პატარაულ წლებს „დროის“ რედაქტორის სახელზე გამოგზავნილი ეს წარღობა და ლეგამის იმ დროის მოსაზრება.

ტყუარა ისრაელიდან

უფლისციხისთან

აქ შენთვის მოველ,
ღამეთა ბინდი
იმ უთენებელ ზღაპარს მოაგავს.
აი ცხრაწყარო, მთარესთან სიდი,
დღეოფლის კოშკში მზე რომ მოატანს.

დატოვე საღლა, იმ შიის გაღამა,
ველის ყვავილის სურვილი მიწმომ,
მიუსაფარი სვეტი გაღამა —
ქარი უჩეჩავს საქორე მინდორს.
წმინდა ჩემი ნატერა-ვეღრება,
ჟამიღან ჟამით თავს რომ მოსვენს.
ღამურუნებულარი კვლე საქმეველად
თუმც მარტოსულ, ღიას, მარტონე.
ნანობა-მეგობარს თვალს ავარიღებ,
ჭირს რა დაფარავს,
უცებ მაქვებენ,
აქ, შენთვის მოველ, ჩემო პატარავ,
უფლისციხისთან გზად რომ დატოვე.

პარამ

გიყვარდით,
რა არის საღო ამამი,
და ერქვას ვალმას სიზმარი ნეტარი,
მზე დაუღაფნავი ღღის დასლიერთან,
ობოლი ჩიტივით არ დაგრჩეთ შემკრთალი.
და რთაც ის მოვა წვითა მართოლვეებით,
მსურს სუსტმა დატოვოს სარდაფის სინესტე,
ნუ განმარტოვებთ,
შხის მჭენარი ფოთლებიც
საუღელ ხაროვით გულს გამოვიკეთებთ.
არა ღღის ჭირანად ტკილოლზე ვიშვიში,
ღამეწყარო იარას — მკურნალად მაღამო,
ზევაში გაშალეთ აპრილის სიმიშველი,
გულუმბის სიმღერა გაშალეთ პარაოდ.

სამღუსტაპნი...

განა მინდვრის ყვავილი ვარ,
გზად რომ უცებ ვიღვე,
გვერდი ისე ჩამარდი,
თვალცი არ ჩამაიღვე.
მზე ამოღის ნება-ნება,
ვით სიამის კვირებში,
და შემატყო შოშის ღამეს
ქალწულოვით ვირთქული.
და ვარ წელი მროწყულო,
მოწიფული მარტოს წყ,
უტარი, როცა ჩამოვიღ დო...
ნატერას გამინაცრისღრება.

ბატონო ჯანსუღ!
ღიღება და გამარჯვება თქვენ და ჩემს საქართველოს. ბედნიერია
ერი, როცა მას გონიერი კაცი მართავსო. მეც ყველაფერი მინდა გეკრთო-
ღეს, ღიად გამარჯვება რომ იოლად არ მოიპოვება, ისიც ვიცით, ისტო-
რიას ამისი უამრავი მაგალითი გაჩანია.

ბეერი რომ ახლაც გაურკვეველია ჩვენთვის, დღევანდელი პოლიტი-
კური სურათი ერთი დიდი ბედუნარია. ასე ვართ ჩვენც აქ, ისრაელში,
ვითომ თავისუფალი ერი კი ვართ. დღე არ ვადის, არამი ტერორისტის
ხელით უმძიმესი ტრაგედია რომ არ დატრიალდეს, ამაზრუნები და შემა-
ძრწუნებელია ყოველთვის ენით აღწერა. სამშვიდობო ხელშეკრულება,
მტრის უფლებამოსილებას და აღვირახსნილობას თუ წაადგა ისევე თავზე,
თორემ ჩვენ, ჩვენივე მიწიდან აღვივლ ხიზნების როლში დავგრჩით.

მტკიცა ჩემი ხალხის შეჭირვებული სული, ბედსიმისგავსებული
ჩვენი ორივე ქვეყნის ზიარი სვედრიც, მტკიცე და გაუტყუელი ნების-
ყოფა ვოლოთის გზით მიმავალთა.

მომენტრეთ, ბატონო ჯანსუღ! მომენტრეა თქვენი ომანანი, რი-
ხიანი ხმის გაგონება, მიმინოსავით ცერზე შემდგარი თქვენი ლექსი,
ამტობაც ავიღე ხელში კალამი და მონარტებული საღამიც გითხარით.
მას შემდეგ, რაც თქვენ ჩემზე წერილი გამოქვეყნეთ ვაზეთ „საქართვე-
ლის რესპუბლიკაში“, მოუთმენლად მინდოდა ბარათის საშუალებით მე-
თქვა მადლობა და იმ განცდების შესახებაც მომთხრო, რაც ამ წერილის
სიღვამ განმაცდევინა. მიხარია ისიც, თქვენი თანამედროვე რომ მქვი-
ბენიერიც ვარ, ალბათ, ასეთ მშფოთვარე დღეებში ერთმანეთს რომ
შეივქნდით. ჩემმა გამაზრდელმა ქვეყანამ მინდა იცოდეს ისიც, თუ რა
„ისრით ვართ ნაწხელიტი“, თუ რა მასლოებელია ჩვენთვის თქვენი სეველა
და საწყხარი, ფიქრის გორასზე ღრუბელივით დათავთავებული ნალველ-
ნალვერდალი. შემოდგომა, ბატონო ჯანსუღ, ახლა ჩემს საქართველოშიც
და აღთქმულ მიწაზეც. ქარში ოქროსფრად ფრიალებენ წითელ-ყვითელი
ჭადრის ფოთლები. რუსთველის პრისაქტზე გაგლის დიდი ნოსტალგია
მკლავს. რა ლამაზი იყო მაშინ ყველაფერი, როგორი ნაღდი და გულიანი
ყველა შეხვედრა.

... მერედა, რანაირი მღერა და სიცილი იცის ქართველმა კაცმა,
როცა უხარია. მე თბილისის უძველეს უბანში გავიზარდე და დღესაც
არ მაიწყნებდა ქალაქელი კაცის რიდი და პატივი მეზობლობაში თუ მე-
გობრობაში, უმთავრესი მაინც ეს სიყვარული იყო, არსობის პურივით
რომ გამოვიყოლიეთ სამშობლოდან სამშობლოშიც ალბათ, ასე და ამაგე-
რად დატრიალებით ჩემი ფიქრებიც. როცა შხიანი დღეები დგას თქვენ-
თან, ჩემი სულაც მოსვენებელია მაშინ. ნელსაცხებელივით ვისრუტებ
ამ სიბოხსა და ამ სიტკბობას თქვენსავით. გაურწმუნებელი ცეცხლით ვი-
ღაგები, როცა ადარიდი გიღვათ. გოგონებმდე მენატრება ჩემი თბილისი,
თავისი თბილი და გულიანი ხასხითი...

... ადამიანი დიდი შესაძლებლობები აქვს, თუმცა ჩვენ დღეს ჭერ კიდევ ნაკლებად ვცნობთ საკუთარ თავს...

მაგია მოვიდა კოსმოსური აქტიურობის პერიოდს, დამთავრდა მიძინების ეპოქა და სწორედ ამან უნდა გამოაფხიზლოს თითოერთი ადამიანი, რათა შეიცნოს საკუთარი შესაძლებლობები და დადგეს მიწერი მოთხოვნებზე მაღალ...

ეს სიტყვები მაგული გორდელაძის ეკუთვნის — ქალს სასწაულს, ქალს ფენომენს, ქალს ლეგენდას...

ვისაც ერთხელ მაინც ჰქონია ბედნიერება მასთან შეხუბვრისა, ვისაც თავის თავზე გამოუდგია მაგული გორდელაძის ხელების მართლაც რომ სასწაულოთმომედი ძალა და სიბორო, ეს ებიძგებოდა მაღალფარდოვან სიტყვებად სრულბითაჲ არ მოეცინებოდა.

... თორმეტობედი წლის წინ ბედნიერმა შემთხვევამ ბაქოსენ მიმავალ მატარებელში შეხვედრას მაგული გორდელაძე თავის ქალიშვილთან ერთად მოსკოველ ფიჭოვლის ეგვიპტე პოლიაჩიკს.

— აქვენი დიდი ენერჯია გავქეთ და ადამიანებს უნდა უმჯურნალოთ! — თითქმის ბრძანებით მიმართა უცნაურმა „შუამავლიმა“ ქალბატონ მაგულს.

პირველი ცდა იქვე ჩაატარებინა თავის ქალიშვილზე, რომელსაც კბილის პლიორტიტიდით აწუხებდა. წუთები დასტკირდა ამ ცდის წარმატებით დათმობისას. მეორე გამოცდა მეზობლის გავრანზე ჩაატარა, რომელმაც ფუნქციონირება დაიკარგა. ხელის ზემოქმედებით კანმა ბუნებრივი ფერი დაიბრუნა, ბავშვმა ისე გაიარა, ვითომც არასფერი მომხდარიყო. გაურკვეველი მოშისაგან ქალბატონმა მაგულამ ორი დამე ვერ დაიძინა...

მოსკოვის კვების ინსტიტუტის თანამშრომლებმა — დოცენტმა ბ. ბარადაჩივამ და ფილოსოფიის შეცნობრებათა დოქტორმა სიბარკინმა, რომლებიც იმჟამად ბიოქიმიკოსი იკვლევდნენ, დადასტურეს ის უდიდესი ძალა და ენერჯია, რაც მაგული გორდელაძის მარჯვენა ხელში აქვს.

მოსკოვში შემოთავაზებულ დარჩენაზე მაინც უპირ თქვა.

შეკრებილი ბედაგავს, სულაც არ განსწავლბა მედიცინის რთული ლაბორატორიების გაცნობიერება. შეისწავლა შერიდამანთა ტიპეტური მედიცინა და ჩინური აკუპუნქტურა.

კიდევ რამდენიმე წელი და ცნობილი მოკვარების ბუნებრივი გურგენიძის (რომელმაც ჩანამდე არაერთხელ გამოცხადა მისი შესაძლებლობა) ჩრვიტი იფასოვანელოდ მოკვდარაკემ და უურნაობისტმა მილუნჯა ლუარაგვიამა მაგული თავისთან მიიწვია.

და კიდევ... მორიგი სასწაული... მძიმედ დაავადებული და სარცელს

მიკავებული მილუნჯა, მაგულის მჯურნალად ფუნქციონირებდა... ერთ დღეს, საღამოს კი საუბარაკო ტურნირის მასწავლებელი მიადგინა მონაწილეობა.

ამს მოჰყვა მ. ლუარაგვიის მადლობის სტრატეგია და პირველი ინტერვიუ მაგული გორდელაძისთან იფასოვანის გაწევი „ნობრა“-ში, სათაურით — „როცა ჩემში დღერი ჩნდება“.

სწორედ ამ წერილის გაცნობისა და საკუთარი ერთთვისად დაქვირვება-შთაბეჭდილების შემდეგ ქალბატონი ნარკიზა მგელაძე გავთ, თბილისის“ ფურცლებზე პირველად ახსნის ტაბუნ მჯურნალობის არაორდინალური მეთოდების „ხსენებას“ და ამ მეთოდების უნივერსალურ მფლობელს მაგული გორდელაძეს გააცნობს საზოგადოებას.

წერილს არასული რეაქცია მოხვედრა. მაგული გორდელაძის მეათე საბოლოო ეტირთაბინა ბინიკენ მიმავალი სიბებიები ერთირვებულს ხალხით „იხსენდება“.

მედიცინა არ დარჩება გულგრილი მაგული გორდელაძის ფენომენის მიმართ და ბავშვთა პირველ საავადმყოფოში გამოყოფილ სამშუოთა კაბინეტს. თერაპიულ განყოფილებასთან არსებულ არატრადიციული მეთოდებით მჯურნალობის სამეცნიერო ლაბორატორიაში შეიქმნილია კვლევა-ძიებისა და მუშაობის შედეგად მავლიერი პაციენტების ათასობის ისტორია იყვნა.

დღეს ქალბატონი მაგული ამავე საავადმყოფოს ბიოთერაპიულ განყოფილებაში უდგას სათავეში.

მისი უპირველესი საზრუნავი ყოველთვის ჩენი მიმავალი თაობაა. იხე ჩამოწვბა მის საშუაო ფანჯარასთან ბინედ, ერის არ ჩამოხუბდნენ, ერის არ დაეშინებოდნენ. ყოველთვის მომღმირა და მისმზილავ ქალბატონს ვერც კი შეუტავო, თუ კიდევ არმ საკუთარი საზრუნავი გაჩინა, გარდა იმისა, რომ დადამიანებს ტკივილი დაუფაროს, მაღალმად დაეცოს, შეება და სიხარული მომგვაროს.

ქალბატონ მაგულის ერთხელედ ემხარებათ და შრომის უმსუბუქედ განყოფილების თანამშრომლები გამოცდილი პედაგოგი ლილი დანელია და ეთნოსოლოგი ივანე. მათ ერთი ვასაკვირი და ერთი სიხარული ასუღლებდნენ.

რადღებოდ დღე დავაყე მათ გვერდით. მსგავსი შემთხვევები ბიოქურნალობის პრაქტიკაში არც თუ იშვიათია, მაგრამ მუდამ საკუთარი თავითი ნანახ რადენიმე მათგანზე მინდა მოგიხროთ:

სულთავადო ქალბატონმა ნელი მუსკაიშვილმა ნავიჭორის აფეთქების შედეგად სახისა და მარცხენა მტენის ძლიერი დაზარდვრება მიიღო. სიკვდილს სასწაულად გადაურჩა.

თვენახევარი უმჯურნალებს დამწვრობის ცენტრში. გამოსავალი არ ჩანდა. გადაწ-

ვედა, სხვა ქსოვილის გადაწვება მტენის დაწვარსებულ ადგილებში.

უქანასქნელ იმედად მაგული გორდელაძე მიმართა.

მჯურნალობის პირველივე დღეებიდანვე უჩრდებს დაუბრუნდა სასიცოცხლო ძალა, კრძლობის ადგილებზე წარმოქმნა შემავრთებელი ქსოვილის უსმარებელი თანდათან ამოივსო ნაჭირობები, დაფარა ახალი კანი, ერთი თვის მჯურნალობის შედეგად ადვდა ფაღდანი თთვების ბუნებრივი მდგომარეობით.

მჯურნალობა გრძელდება (ფოტობი, რომელიც ჩანარის I და IV გვერდებზეა მოთავსებული, აღნიშნული ფაქტის ილუსტრაცია).

ცხრა წლის ვიარაკე ცხვედიანს შემთხვევით ნაწილი თვითნაკეთი ტელეფონარა აფეთქდა და მჯურნო. მას მოჰყვებოდა აქვს მარცხენა მტენის სამი ფაღანგი. ერთთვისად მჯურნალობის შემდეგ თითოედი დაახლოებით სანტიმეტრზე მტეცე წარმოიზარდა, ქალბატონ მაგულის იმედ აქვს მათი აღდგენა, მათ ურეტეს მსგავსი შემთხვევა უკვე ჰქონდა.

ფაზისუბიან ლტოლვილ ურნალობის დავით შონას ავტოგრაფის შემდეგ შუათითის ზედა ფაღანგი მოკვეთეს. მაგულის მჯურნალობის მეთოდით თთი მთლიანად აღდგა ბუნებრივი ფორმით... თავის ფრჩხილთანად.

ცნობილი ვიკიპედიისტა ლიანა კალხელიძემ ამ ფაქტით თავივი აღფრთოვანება ვერ დაფარა და მაგული გორდელაძის შესაძლებლობა მრავლისმეტყველო ერთ პაპარა წინადადებაში მოჰკითვა:

— ეს ხომ XXI საუკუნის მედიცინაა!!!

მაგული გორდელაძის მჯურნალობის მეთოდს კარგად იცნობენ არა მარტო ჩენთან, არამედ მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში. იუგოსლავია, ენსანეთი, ავსტრია, უნგარი, გერმანია... ის ქვეყნებია, სადაც ყოველთვის დიდი იმედთა და სიხარულით ელოდებიან ჩენი სასიკეთულო მჯურნალობის გამოჩენას.

გაგვიხაროს კიდევ ერთ სანიტერეს „ხსენებას“.

გვარა, რომლთაც ქალბატონ მაგულის არა მარტო აქ, არამედ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში იცნობენ, შეძენილი ანუ შეფუთილის გვარია. თავისი კი არასაკლებ მწვერული გვარია — ადვლიანთა.

წერილს მაინც კლდე ბერნარის იმ სიტყვებით დავამთავრებ, რომელიც მაგული გორდელაძისამაშე მიმდენილ წიგნის „მჯურნალობა მჯურნოს“ გარეკანის უკანა გვერდებზეა მიწერილი:

„როცა შეხვდებით თორიას, უნდა ვაღიაროთ უჭრტი და უმეტესად თორიას, თუნდც ეს თორია საყოველთაოდ იყოს მიღებული და მას ცნობილი ავტორიტეტები უჭერდნენ მხარს“.

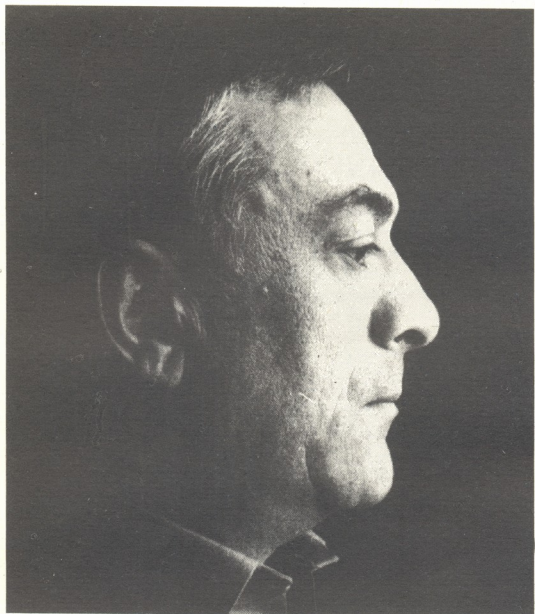
მაგდოლი გორდულაძე

მორჩენამდე.

მორჩენის შემდეგ.

ფოტო მურმან ჩაჩუასი

**ჩემო თაბაჯ,
ბატონო თაბაჯ,**

ბიროსავით, საკუთარი გამოსდი-
ლებით ვიცი, ეს — არც ვაჟი და
არც ცოტა, ურველ უმთხვევასი,
თავად სრული უფლება გაქვთ იმა-
ხვით განვლილთ, მიღწეულით და
ილაპარაკოთ იმ თაობის სახელით,
რომელმაც მტაპი შეაყენა ძართულ
ლიტერატურაში, ხალხვანაში, სა-
ხურგადონებში და პოლიტიკურ
ცხოვრებაში.

უოველთვის ვიხსენი თქვენი ნიჭის
პატივისცემული და დაფასებალი.
ასე იქნება მარად.

გუგუგუოთ,
იღუარდ შუპარდნაკა
თბილისი.

თაბაჯ ჭილაკა

მე მოგიყვები კველისკველ ავბაას

მე მოგიყვები ძველისძველ ავბაას,
იქნება წვიმაც, მზეც და ღრუბლებიც.
ნელა ისწორებ მუხლებზე კაბას
და კურღლებივით თრთიან მუხლებში.

შენ ზისარ ჩუმი, თვალბდასრლი,
ვიცი, თვალები მაინც მხედავენ.
შორს მტკვარი მოდის, როგორც დალილი,
ჩაძინებული ცხენზე მხედარი...

1956

• • •

სულ ერთმა ჭიქამ, სულ ერთმა ჭიქამ
დამათრო ასე და მომაგონდი.
აღარსად ჩანდი,
აღარსად იყავ...
სულ ერთმა ჭიქამ დამათრო ასე.

ვიფიქრე — წავალ, ვავივლი გზაზე,
მეშველები, ალბათ, ამ ქუჩის ბოლოს,
სხვა ფერის კაბა გეცმევა მსოლო...
სულ ერთმა ჭიქამ დამათრო ასე.

მერე რამდენი შენ მივამსგავსე
რწვევით, ღიმილით, სმით და სიცილით!
მომინდა უცებ შენი სიცივეც...
სულ ერთმა ჭიქამ დამათრო ასე.

რა იყო მაინც ის ერთი ჭიქა —
ოქტომბრით სავსე და შენით სავსე.
აღარსად ჩანდი,
აღარსად იყავ...
სულ ერთმა ჭიქამ დამათრო ასე!

ფიქრი ტბასავით ცითაა სახეს,
თეთრი ღრუბლები ქედებს ათოვენ.
მე ამ კედელთან ბრძასავით დამსვეს,
წყალი დამიდგეს და მიმბატოვეს.

მერე მოფრინდნენ თეთრი ტიტები,
ფიქრი ფეტვივით უცებ აკენკეს
და გამწარებულ, დაღლილ თითებით
მათი დაჭერა ვერ მოვასწერსე.

და აღარ ვფიქრობ, ხავსი მაცვია
და გამოღებულ კარივით ვდღუფარ,
და აღარ ვიცი — იქნებ, ბრცა ვარ,
რამ გამაჩუმა, ამქვეყნად თუ ვარ?

და აღარ ვფიქრობ... თითქოს ვმშვიდდები,
როგორც კედელთან ძველი ბორბალი.
საით ვაფრინდნენ თეთრი ჩიტები,
სად გაჰქრნენ, თვალიც კი ვერ მოვკარი...

1963

ყინფრისი

შენი დაღლილი ღიმილი მაკრთობს,
გაბმული სევდა ამქვეყნიური,
ო, ასე ჩუმაღ და ასე მარტო
მთებში სწივებზე ღნება ყინული.

მე ვერ მოგიტან რტოს იასამნის
და ვერც გახაფხულს ვერ დაგპირდები.
ჩუმია ზეცა და წვიმასავით
შუბლს უგრილებენ შენი თითები.

გემები წავლენ განთიადისას
და გააღვიძებს ტალღებს საყვირი,
შეიშმუშნება ძილში ნაპირი,
გემები წავლენ განთიადისას...

სუსსიან დილით, ნაცრისფერ დილით,
კვლავ ცარიელი დავვსვდებო პორტი...
ვიღაცა შეწვდა წასეღისას ფოთოლს
და მავნოლიის ქანაობს ტოტი...
გემები წავლენ განთიადისას,
დაბრუნდებიან, ვინ იცის, როდის...

1995

არაბზი

ნუთუ პირველად დღეს ამეხილა
თვალი, დღეს ვნახე ეს სილამაზე!
ღაიგრუსუნა მთებში შენივით
გულმა —
ავარდა აღი არავგზე.

ყური მიუგვლე — ეს რა სმებია,
არაგვია თუ სისხლის თქრიალი!
ცას ზედაზენი შესასლემია
ჩუმე, შემკრთალი და ფიქრიანი.

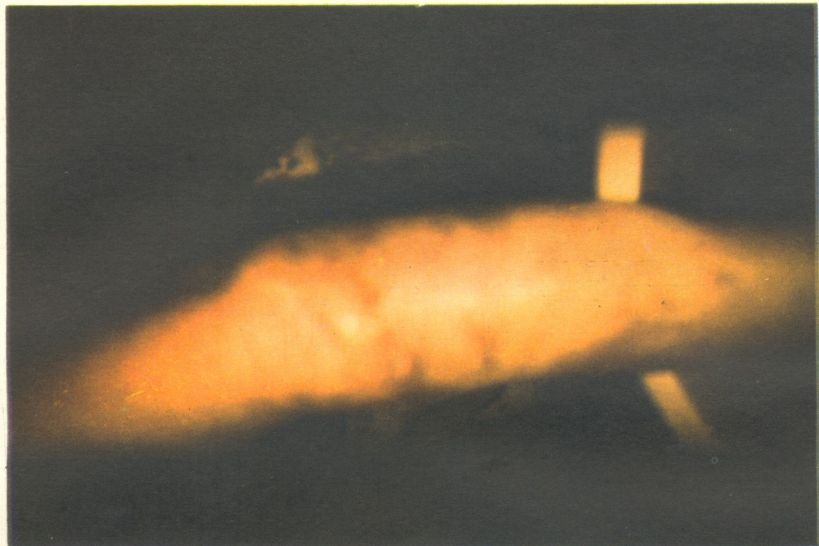
და მე ვიგრძნენ, დრო როგორ გარბის,
მინდა, ვავიქცე და გზა მოვუჭრა.
ჩამოწყვეტია საკინზე პირილს
და ჭორფლიანი ძუძუ მოუჩანს.

1964

ივანეი ივტუშენკო და თამაზ კილაძე

ფოტო მურმან ჩაჩუასი

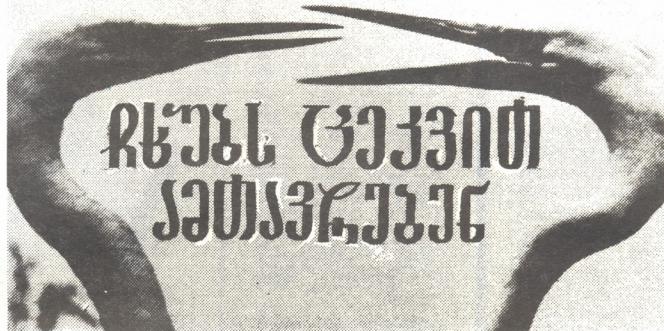

შორტენის ზეშედეგ.

შორტენაშდეგ.

ბველუხი

ჩხუხს ცეკვით აქაჰჩუხუნ

რა თქმა უნდა, არაფერი ითვისა და მორალის მსგავსი ცხოვრებას არ შეიძლება ჰქონდეთ, ვინაიდან ადამიანის მორალური შექნება საკმაოდ განვითარებული ცივილიზაციის ნაყოფია. მაგრამ თუ მორალს მივუდევებთ არა მკაცრი შენიერებით, არამედ ზედღებობით საყოფაცხოვრებო, ტრადიციული კონსიდეციებიდან, დავინახავთ, რომ ადამიანთა ქცევის ანალოგიური „წესები“ და „ნორმები“ მალაქორგანიზებულ ცხოველებსაც გააჩნიათ. ამ უკანასკნელის რეალურ გამოვლენებს უწინარესად, სახეობის შეგნით აგრესიის თავშეკავება წარმოადგენს. ზოგიერთათვის რამდენიმე მაგალითი.

ალბის მუცელ მაკინლის ნაკრძალი. მდინარის პირას ჩიტოვებულ კობთან ნადირის ხილვითი გამოჩნდა. ხეობის მეფე კავშირით მუშაობდა კობს. მტაცებელს ხეფული ირბის — კარბის — დინობარებით მახავალი ლიფტებით იყო დასერალი. მხეცი იის ვიციკლაბით შეტერა კობში და კუბოში მოკალიათა. მის შემყურებს უნდა გეფიქრა, რომ მეფელი აქ მარტოობაში სულს დასალებად მომალხანდა. მიიწურთა შეგრ დღე. შეზინდებისას მდინარის სანაპიროსთან კიდევ ერთი მეფელი გამოჩნდა. მან ჯერ დროხილად შემოურა კობს, დაეყურადა, შემდეგ კი მარად შეტერა კობს და პირისპირად დუდად თანაშობეს. მისულს პირთ ხორცის დიდე ნაჭეტი ეჭირა. მადე ირმებისაყნ დახევილი ნადირი ხარად შეეცა დიდეს, სტუხარ კი ძუნძულით უკანვე ეჭურა. ის თითქმისდა უჩვეული ამავე კიდევ რამდენიმე დიდეს ვანჭორად. ზედე სისტემატურად კვინდა მისნაგ, სანამ ამ უკანასკნელმა პირლობა არ სიიშუსა და ხროვის არ დაუხარუნდა.

უკეთი აწერელი ამავე

სრული ტემპობრტება და მას ბინოკლი ხელში აკვირდებოდა ცხოველთა ქცევის სპეციალისტი პაროფსობრი გორდონ ბეიზერი. ალბაკაში მგლებლის ქცევის შესწავლის ორი წლის მანძილზე წვადლულმა მონაბერსა ენახა ისეთი რამ, რის მსგავსიც მანამდე არც ერთ მეცნიერს არ უნახავს: ვულშემაკიცარი მგელი.

მგელთან დაკავშირებული ის შემთხვევა მტაცებელთა საყვარელი უჩვეულო და სენსაციური, უფრო მეტიც, დაუნდობელი ნადირის მხრივ აღტრიალდა. ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით.

ურთიერთთანაგრძნობის კიდევ უფრო განსაცვიფრებელ მაგალითებს ვხვდებით მაიმუნებთან — ანთროპოიდებთან. 1983 წელს კარნეტტური სამხრეთ ამერიკაში აკვირდებოდა ერთ-ერთი მაიმუნის შრობიარობის პროცესს. შრობიარობთან ჩოვის სხვა წევრებზე შეზომილად იყვნენ. მაიმუნის დიდი სიფრთხილი ცდილობდა ახალშობილის მოხეტიაელ მდგომარეობაში მოითავსებახ. „შაი ქცევაში, — ამბობს მეცნიერი, — დიდად მოგვაგონებდა რეაქციას, რომელსაც მსგავს შემთხვევაში მთელი მხოვლილის ქალბები იჩენენ“.

აი, რას უყვება აბრეკის

პირობებში პროფსობრი ტელეკა: „ერთ დღეს, — ამბობს იგი, — დავინახე, როგორ ვადებდა შიშანზე ტობიდან ტობზე. მხვიარა მცენარე გაშხმარი აღმოჩნდა და ცხოველმა მცენარითურა ამოწმალა მდინარის ქვიან ფსკერზე მოადინა ზღარიანი. მაიმუნმა იქვე დღაია სული. გარკვეულ ხანს ჩოვის სხვა წევრი შიშანზე უხშირდ მიშტერებოდნენ დაღუბლს. შემდეგ ცხოველებმა ერთმანეთის მყოფლებით გარკვეული ცერბოების შესრულებით ჩაიარეს გვიანს გარშემო. როცა მთელი ჩოვი შეგრავდა, მაიმუნებმა მორტებს უჩვეულო გრდებმა, რომლის მსგავსი ბეგრები არახოლდეს ვაგონიანა“. ამ სიტყვებზე შეცნობრა კინება მაინტერესოვნი მოათვინა. „უხშირეთ! — წარმოსთქვა ტელეკამ. — რადე მისიტყური და შოშის მომგვრელი, გახშული ეყოლით — გლოვის ზარის შთამხედვადე გამოხატვა, აღნიდა, შეუძლებელია...“

ცხოველთა ცხოვერებაში არის ისეთი მომენტები, რომლებიც „ქცევის ნორმებში“ განსაკუთრებით კარგად იხატება. ეს არის მშდრის დახატარებისა ანოვის მამობების რიტუალური პროცესები. ახეთი ორთაბრძოლენი ახახათებზე ხერხმული-

ანთა თითქმის ყველა ჩხუფის წარმოადგენელს, განსაკუთრებით ფრინველებსა და ძუნძულებს.

ადამიანთა მსგავსად, ნადირ-ფრინველი ყველთვის ცდილობს თავი მოაწონოს მოპირდაპირე სქესის წარმოადგენელს. „შეგნიერი სქესის“ გულის მოსახებად მაიმუნებს შორის ყველთვის დიდი კიშოპია იმართება. მაგრამ ეს პაექრობანი, რომელიც ხშირად მჭინვარე ორთაბრძოლაში გადაიზრდება, იშვიათი გამოჩაყლისის გარდა (გარეული ცხენები), ტრაგიკულად მიაჩნ არ მოეგრდება. საკმარისია მედერმა თავისი არჩეული ვაიკეთოს, ანდა ერთ-ერთმა „ხელის მთხოვნილმა“ მეორეს თავისი უპირატესობა დაუშტაქტოს, რომ მოწინააღმდეგეები ერთმანეთს შევიღობიანად შორდებიან.

ნადებლის პრემიის დაღურეები, ცხოველთა ქცევაზე მეცნიერული დარგის ცთოდლობა) ერთ-ერთი პირველი შემქმნელი კანრადელირენა აგვირის მკვლის მსგავს შეზღა-შეზობლს. ართ უზარმაზარი მხეცი ერთმანეთს პატარ-პატარა წლებით დაუკვება. განშევიდობილი უშვების ვაწუყვებტელი წააუნი — ცხენის ეს მთელი სიმბოლური კახალი იმდენად სწრაფია,

რომ თვალს ვერ ასწრებს ყველა მათგანის დაჭერას. ერთი მგლის ყნა სულ ახლოა მოწინააღმდეგის თერთადა მოედვადე ეშვებთან. მეორედ ფხიზადაა და შზად არის შეტევის მოხადერებლად. მხეტებს თითო-ორილა, პატარ-პატარა კრილოებში მხოლოდ ტუჩებზე ეტყობათ. უფრო ახალგაზრდა თანდათანობით ნებდება უფროს მოწინააღმდეგეს. როგორც ჩანს, უფრო ხანდაწმული მგელი შეგნებულად იწყვეტებს მოქაშებს ნიქცეულთან (ხაინტერესია, რა მოხდება როდესაც შეიწროებული ნადირი „ბაგირთან“ აღმოჩნდება). და იი, უკანასკნელი მტაცებელი წაქცეულხს აწყდება, წაიბორძიკებს. თვალისდახმაშამბაში ხანდაწმულიც სულთამაშუათვივით თავზე დაადგება. და აი, აქ ხდება თითქოსდა ყოველად არალოგოური რამ: ირი, აქამდე განუწყვეტლივ მოძრაობ რუბი სხეული ერთხანად ადგილზევე იყინება. ქანდაკებებივით ჩამოსხმულ, მიჭრით შედაროვრ მხეცს თავები ერთ მხარეს მიუშარათვთ და ასე გაჩერებულან. ირივე ქერავად იღრინებიან, ხებერი ღრმა ხანით, ახალგაზრდა უფრო მაღალი. ქერკიდევ იხტაბარგატებელი ტონით, თუმცა ამ უკანასკნელში მაინც გამოსჭვავის ღრმად მიმალული შიში.

მოდით, უფრო დავვიჩვენებთ შეგნებდით, როგორ დგანან ერთმანეთთან მოწინააღმდეგეები. ხანდაწმული მგლის ხაზა იქვე, სულ ახლოსაა მტაკის ქერჩხთან. ახალგაზრდას კი პირი საწინააღმდეგე მხარეს მიუშარათვთ და ერთდროულად მოქიშობათვის დაუსვდელი ციხარი — მხეცის ყველაზე სუსტი ადგილი — შის „სინდისზე“ მიწვდვია. ხანდაწმული მგლის ეშვები ავად ელაგენ აპრეხილ ტუჩებთან. ისინი სულ რაღაც ხანგრძობტებობთ არიან დაშორებული მოქიშობის დამახული ციხრის კუნთებიდან. ეს ზუსტად ის ადგილია, სადაც ვნებენ — ირი მოავარი სისხლგამტარი ძა-

რღვი გადის. გაიხსენეთ, ბრძოლის უშვრავებს პერიოდში ირივე მგელი ერთმანეთს მხოლოდ კბილებს — სხეულის ყველაზე უმტაციანული ადგილს თუ უშვრდა. ახლა კი, როცა ბრძოლა წაგებულია, დამარცხებული შეგნებით უშვერს მტრის კიხერს, ხადაც კენსა, თუ კი ეს გამარჯვებულმა „იკადრს“, გარდუვალი სიქვდილის მომასწავებელია. შავრამ გამარჯვებული მსგავს საქცილებს არასოდეს „იკადრულობს“.

ახეთ სცენებს ხშირად შეხვდებით ჩვეულებრივი ეროს ძაღლების ჩხუბის ღრსაც.

ძველი ანდაწა: „ეორანი ეორანს თვალს არ დასტხრისო“ — სრული გეშხარიტებაა. მართლაც; არც ერთი მამლაყინწა, თუ სხვა ფრიველი, როგორც არ უნდა იძიძგილაონ, ნისკარტის თვალში ჩასატყმელად ერთმანეთს არ გაიფტებენ. ჩხუბის ღროს „მოადუღეთთა“ თვადები ნისკარტებისაგან — ფრთხილანთა ამ ბახრი იარაღისაგან შორს როდია. ირმის რქები — ერთობ საშიში იარაღია, შავრამ ცხოველები შათ მხოლოდ დაწყვილებიხას, ხატურნირო ორობარძოლღში იყენებენ. ცნობილმა რუსმა ზოოლოგმა ხ. ნევერცოვმა დაამტკიცა, რომ ერთი ირმის რქის ტოტები იმდენად კარგად თავსდება მეორის განტოტებაში, რომ მარქნელი ცხოველებიხათვის არავითარი ვნება არ მოაქვს.

ბიოლოგებმა ისიც დაადგინეს, რომ შედეგულთა იარაღი სიცოცხლისათვის რაც უფრო საშიშია, მით უფრო პირიხითია თვით დუელიც. სხვაწარად, ერთი შეხედვით სამკდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა ფორმალად გარბ ედუმენტს შეიცავს. სხვაწარად, ერთი შეხედვით კონფლიქტს წყვეტენ არა ჩხუბით, არამედ გვედრული ცეკვით. თუმცა მგლები ნაკლებად მგრძნობიარენი არიან თავიანთი შხამის მიმართ, მათ რომ წამდლად ეჩხუბონ, ერთმანეთს ისევ დაქებენდენ.

სი ორობარძოლის თვალნათლივ მაგალითს გავლტებსლები და ჩჩრილა გველები წარმოავდენენ.

ტერიტორიის ანდა მდედრისათვის მებრძოლი გველენების კონფლიქტს წყვეტენ არა ჩხუბით, არამედ გვედრული ცეკვით. თუმცა მგლები ნაკლებად მგრძნობიარენი არიან თავიანთი შხამის მიმართ, მათ რომ წამდლად ეჩხუბონ, ერთმანეთს ისევ დაქებენდენ.

რომ ბოლოს მაინც დაიღუპებოდნენ.

რიტუალურ ორობარძოლებში, როგორც იმგლების შემთხვევაში ითქვამს, ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს დამარცხებულ ცხოველის პოვნას — დამარცხების ამ თავისებურ განცდის. მაგალიტად, იგივე ირემი დამარცხებისას გაიქცევა, ანდა შემობრუნდება და გამარჯვებულისკენ გვედრით — მისთვის ყველაზე

დაუცველი ადგილი დადგება. მაგრამ, როგორც ცხოველი უშიშარებისთვის შეზღუდვაში, აქცე გამოარჩეული არასოდეს აყენებს ჩინააღმდეგე სასიკეთლო დარტყმას. პირიქით, ელვის სისწრაფით წყვეტს სწრაფად და მტრისკენ მიმართება.

ცხოველია რიტუალური სწრაფები — თავისებური სპორტული პატივობება და მკაცრ კანონებს ემორჩილება. ამ დროს უბედურების შეზღუდვები: ხაყადილი, მხინდ დეპრა, მსგავსად ადამიანის სპორტული პატივობისა, როგორც ითქვამს, ძალიან იწვიათა. ანეთ იწვიათის მაგალითს წარადგენს ლავადების ნაკრძალი ნაოფინ ირმების რქებით გადატვირთილი თავის ქალები. რქებგადაკლებილმა ცხოველებმა ვერ მოახერხეს ერთმანეთსაგან თავის დარწმუნება და მტრბრძოლა ირმებში ასეთი მდგომარეობაში დაიღუპნენ. ამჟამად ეს იწვიათი მასალა ზოგჯერ ნაკრძალის მუზეუმშია გამოფენილი.

ქვეყნის გარკვეული ნორმები ვლინდება ასევე ცხოველია მშარებისა და მდედრების ურთიერთობაში. ეს არის აგრძობის მთელი სისტემა, რომლის მიხედვითაც უფრო სუსტი სქესის დაჩაგრვა დაუშვებელია. გარდა მდედრისა, ზღაშუეხუხელ პაობხად თვლიან ჩონარდების და, სხირად არაერთო თავისი სახეობის, არაღდ სხვისისა. მაგალითად, არც ერთი ფსოქოლოგიკრად ნორმალური ძაღლი არ აწვეს ბავშვს, თუნდაც პირველად დაწახულს. ფეხი ბავშვის ქვედა, მსგავს ქვეყნები და ინტელიტებისა გადაშეყვებით ამ შეზღუდვებისა, როდესაც ჭრუჭრულში მტაცებლების მორთავადან საკბილოდ მოტაცებული ადამიანის ნაშირები, შვიციან ლეკვებთან ანა ბოკვერებთან მოხვედრის შედეგად აღარ დადგურავენ, პირიქით, დადურირჩურწველობა ერთობა.

დღეს მდენიერებას მათგან იცდათამდე პირტოდა

ტიპი აქვს აღრიცხული. აქედან თორმეტი ბავშვი მგდლებს მიერაა გაზრდილი (თორმეტი ინდივიდი, ორი — ევროპაში, ოთხი — დათუბის, ერთი — ლეოსპარისის მიერ და ა. შ.). როგორც ვხედავთ, უშვირო არსებებზე შჩრწენვლისა თავდავ ყველაზე აღიარებულ მტაცებლებსაც კი ქვეყნის ერთ სტრატეგიას — აგრებისულების მეორე ტიპით — აღტრუნებულთი აცვლავებენ...

რატომ აქვს ძალის, ან ირმის, ან ყორანის ისეთი დამამუხრუჭებელი მექანიზმი, რომელიც არ აძლევს მათ საშუალებას გადაუღდნან კისერი, გამოუფატრონ გვერდი, ანდა თვალის ამოხილვად დამარცხებულ მტროქვს ან კიბვებზე პასუხის გაცემა არც ისე იოლია. ამისათვის საჭიროა ყველა იმ ყოველდღიური პროცესის ახსნა, რომელიც წყველობითაც შეიქმნა ეს დამამუხრუჭებელი მექანიზმი. ერთი ცხადია: აღნიშნული მექანიზმები წარმოიქმნენ ცხოველთა თავდასხმის საშიშროებასთან დაკავშირებით. თუ ყორანია და მისი მსგავსები ისე ჩაუნისკრტებდნენ მოქმეობს, მდდრისა და მოწარდებს, როგორც ამას მტრის მისამართით მომორქვედნენ, მაშინ არც ამ ფრინველთა მოდგმა იქნებოდა დიდამიწაზე წუხტად აღხვე ძალის ამ მდგომარეობაში მტვილი ყველა ცხოველიტებისა თუ ერთმანეთს ყველს გამოადარავდნენ, ეს ცხოველები დროის მდვიერ მანკვეთშია გარდაუვლად ამოწყვედობდნენ.

სოლიდარობა, ურთიერთდახმარება ცხოველთა სახეობებს შინგით უფრო სხირია, ვიდრე მტრობა. შიდასახეობრივი კონკურენცია კი, რომელიც უფრო

არსებობს ბუნებაში, არასდროს იწვევს სახეობის განადგურებას, პირიქით, უფრო ბრძოლისუნარიანს და გაჩრმობთან უფრო შეფუძნულს ღდის ორგანიზმს. ავიდოდა ადამიანის ორგანიზმი. მისი ურდელი დიფერენცირებულია. ცხოველები ცხოველი დამოუკიდებელ კონკურენციას ეწევა, მაგრამ ყველა „საზოგადოების ცივილიზაციისათვის“ თანამშრომლობს. ეს საზოგადოება კი მოლიანდა ადამიანის ორგანიზმი. მსგავსი თანამშრომლობა კი საგადაღებულ უნდა გახდეს თვით ამ ურდების პატრონი ორგანიზმის — ადამიანისთვის. მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეიძლება შეიქმნას ადამიანთა „საერთოდაღებური“ ხაზოგადობა.

დაუზარადად კვლავ ცხოველებს, სახეობის შიგნით მოჩხუბარი და დამარცხებულები ინდივიდის მვეცობებისათვის ყველა ცნობილ ენებს გააჩნია ერთი და იგივე შინაარსი. შენდობის მთხოვრელი, უფრო სუსტი მოქმეობდა, როგორც წესი, უტყველად უთავისუფლები კონკურენტის თავისი სტრუქტურის ყველაზე საუთო მარჯობას — „აქილეულის ქანკლი“. სულ მინიმუმბა — ბუნებრივი უტყვენებს შურის, შერჩენებისა კი პირიქით — ეს ორგანიზმები აუცილებლად საშიშრეს წარმოადგენს სასიკეთლო დარტყმისათვის. ფრინველთა უშიშარებისაში ყველაზე სუსტი ადგილი კეფაა, ქალის დასაწყისი. როდესაც ბატის თოლიან მომდობის სურთ გამოხატონ, ისინი სტრუქტურის ჩაწინქენ, კიბერს წინ გაიშვიერენ და თავის ისეთ პიკაში გააჩერებენ, თითქმის მდებრივ ენატებებთან — „მელო, ჩამინისკრტე და სული გაამუხრთობინო“. მაგრამ მსგავსი ავანტურაზე ძლიერი არასოდეს მიდის.

აილოლო შედგენის თვალისწინებით, მინაშენდობა არა აქვს, რა მიწეუბი „უბოკავს ზედებს“ ძლიერ ინ-

დივიდს სუსტი თანამოქმედობაში ძლიერი დარტყმის მისაყენებლად: თანდაყოლილი რტყმებისგელი მექანიზმი, თუ მორალური ნორმები ქვეყნის არის ორივე შემთხვევაში ერთნაირი — დამარცხებული ერთნაირად ამოხსნის თავის თავს დატყავს, რიაც თოქოს „ხელს უხსნის“ მტროქვს. მაგრამ სწორედ იმ დროს, როდესაც ამ უპასუხიანების ზაზე ლიკვიდირებულია ყველა გარეშე წინაშეობა, მის ცენტრალური ნერვული სისტემაში წარმოიქმნება გადაუღებელი შინგანი „საზღვრები, რომლებიც არ იძლევიან გადაწყვეტილად დარტყმის განხორციელების საშუალებას. ასეთ შემთხვევაში, ნების თუ ურწმუნდით, აუცილებლად გადაიღებებს აზრო: ადამიანი ზომ წუხტად ასევე თიბავს შეწყველებას მომტროხის „ილიდახას“ და „ოლიდახას“ ბუნებდ ჩაგარდნილი მეორების გვერდზე ყორანს აგვარება და ჩაქნის, მასხა და ფარს, მუხლებზე ეციქიან და გამარჯველთი მოქმეობდა. მდგომარეობაში მიწამდე სრიათ თავები. ისინი ნებაყოფლობით აკეთებენ წუხტად იმის, ჩაწუხტად ოცნებობის მომზარი — რომელიმე მოხიბლობის მოქმეობადადგების კისერი. მაგრამ ახლა მორჩილად დაშვირებლი კისერი, მახვილის სასიკეთლოდ დარტყმის რტყმის მაგვარად, უტყვეობისა — მახვილის ქარტაში ჩაგების იწვევს.

დღესაც, როდესაც ადამიანთა ჩანდელი ბროლოება ისტორიას ჩაბარდა, ჩვენს ყოველდღიურ ყოფაში მსგავსი სიზოლოები მინც ბვირი შემოგვრჩა. მაგალითად, მოქმეობის ნიშნად ერთმანეთს თავს ვუხტი, კუდს ვიხტილი. მართლაც რომ ჩვენნი ბედის ჩვენს ხელთა. დღეს უფრო მტად, ვიდრე ოდესმე უნდა ვგავსებდით იულიუს ფუჩიკის მოწოდება — „კაცობრიობავ, იაკვი ფხიზლად!“

ლაგაში ქალი პურის ჩიბჭი

ილია რურუა

● წვიმითა და ჟინქლით გათო-
შილი ზამთრის დილა...

ნესტით ფერღებნაშავებული სა-
ხლების თავზე გადმოძენილი
ღრუბლებიდან გამოჟონილი ტყვი-
ისფერი შუქი ვადაფენია ჯერაც
მძინარე ქალაქს. პურის მაღაზიის
გასწვრივ გაწოლილი რიგი ლინო-
გრაფიურასავით აკვრია სანახად-
გურო, კარგა ხნიდან დაყრუებულ,
საწყობთა ერთმანეთზე გადაბმულ
დარაბებს.

სინოტივით გაჟიჟინებულ პალ-
ტოებში, ტელეგრეიკებსა და ფრო-
ნტიდან გამოყოლილ ქურთუკებში
კისრიანად ჩამძვრალი, საკუთარ

ფიქრებში ჩაძირული ადამიანები
უხალისოდ, უგემურად თუ გადა-
უგდებენ სიტყვას ერთმანეთს. რო-
გორც კი წუთით გამოდებული კა-
რიდან ორი-სამი კაცი გამოაღწევენ,
რიგი სტიქიური სიმწყობრით, და-
დლილ-დამძიმებული ფეხების გა-
ჩოჩიალებით წაქანდება წინ. გა-
თოშილ სახეებს წამით გაელამუ-
ნება მაღაზიიდან გამოქროლილი
სუსტი სითბო, ნესტოების გამაღ-
ზიანებელი სურნელება ახლადგა-
მომცხვარი პურისა. სმენამდე, ზო-
გჯერ, ყრუდ აღწევს აასწორის
პინაზე შეგდებული გირების გარა-

ჩხუნება და გაღიზიანებული წაღ-
პარაკება. იქ დარაბის სიღრმეში,
ნავთის ლამპის ყვითილი შუქით
მკრთალად განათებულ დახლზე,
ორივე მხრიდან იჭვნეულად მიღ-
არაჯებული მზერის ქვეშ, მისხალ-
მისხალ იწონება აგურივით და-
რესილი შავი პური...

მიღუშული დილის სინათლემ
თანდათან იმძლავრა. ზღვის ბურ-
სით ჩაედებულნი ჰაერი შეაზანზა-
რა ნავთობგადამამუშავებელი ქარ-
ხნის საყვირმა, რასაც ბუბუნითა
და ლუზის ჯავვის ხრიალით აყვ-
რეიდზე მდგომი რომელიღაც გე-

მ. საიდანაც ღრუბლებში აჭრის
ლი ავიავანადგურებს დიონი-
ლიც ვაისმა... ქუჩაბანდებში იმატა
სამუშაოსკენ დაძრული დამაინებ-
ის ხმაურმა, დროავის ხრივიენ-
ბა...

რიცხვს მეტი გამოცოცხლება
დავით, რაც მალე ჩოჩოლში გა-
დაიხარდა:

— არა, ქალბატონო, ამ ყმაწ-
ვილს პირველად ვხედავი..

— ენდეთ ჩემს პატიოსან სიტყ-
ვას..

— ნამდვილად ვიდექი, ბიძაი!..
თუ დავნათ, სხვებსაც კითხობი
რება თითქოს ჩაცხრა, მაგრამ
გაჯერებული მამაკაცი მაინც ვერ
მოერია თავს:

— ახლაც გამოიდ რივიდან!
ტანდალამა, სახიერმა ახალ-
განზადებ შეუჩხებულ შხერა არა-
ვლევ შემოატარა, მაგრამ რომ არა-
ნიც გამოისარწლა, გულმართლად
დაიხივდა:

— სინდისს გეფიცებით, ნამდვი-
ლად ვიდექი!.. სულ ცოტა ხნით
გავიდა, დედას წაბალი დავაღე-
ვიენი.

ხალხი თითქოს დაიშინდა.
ამით შეთანამებულ ჭაბუკი ისევ
კარისაკენ შებრუნდა. ერთი შეხე-
დვით, ზრდადასრულებულ ვაჟ-
კაცს გაგონებდათ, რომ არა რბი-
ლი დინდით დაფარული, აქა-
მი მოვარდისფერი ზორკლედაყრილი
სახე უხდებოდა. ოღონდ მოკუთხუ-
რი ძლიერი ნიკაბი, ტალღოვანი
ქერა თმის კუთხულებით გადმოხუ-
რულ ფართო შუბლზე გადაწოლი-
ლი სქელი წარბების სიღრმეიდან
ბავშვური მიმინდობლობით მომზი-
რალი ჭროდა თვალები. სკოლის
კედლები, ალბათ, ჯერ კიდევ არ
უნდა ჰქონოდა დატოვებული. ახა-
ლგაზრდად კიდევ ერთხელ მორი-
ვლებით მიიხედ-მოიხედა და მჭკ-
ყლის ამტეხი დამშვიდებულად რომ
დაიკვლა, გაივირო, თხელი მხარი
რიგში შეაკურა.

ყველასათვის მოულოდნელად ვი-
დაც საღმრთოანი გარეგნობის ქა-
ლი გამოერთო რივიდან და რბილ-
ველიანი, ზორციისფერი მალაქქუ-
სლიანი ჩიქმების პაკაპუტით კა-
რისაკენ გაეჭრა. აქაურს არ ჰგავ-
და. იმ ხანებში დატოვებული სე-
ვასტიპოლიდან ლტოლვილი თუ
ფი. ქაშირული შალის მუქ-ღურჯ
ქვედა კაბაზე, მუხლებამდე რომ
წვდებოდა, შავი მაუდის მეხუცა-
ურული კურტაკი ეცვა, რომელსაც
მოლოდ სახელოებზე ჰქონდა შე-
რჩილილი ოქროსფერი სირმის ზო-
ლები, ოფიცის რანგის მარჯვენებე-
ლი რაიმე ნიშნის გარეშე. მალდა

ყვლზე შეხალავაითებულ მიხე-
ვული ახლ ვარდისფერი თითვის
კანშეს ტოტები, გულისპირზე წინ
და უკან რომ დასრიალებდნენ, თვა-
ლის მიმტაცებლად აჩნდნენ ორ
იღვლე ჩახსნილი კურტაკის სიღ-
რმიდან ამოფუეუელ, სადგფის ღი-
ვლით შეტრულ ყოლოსფერ ვაჟე-
ტში გამოკვართულ მეკრდს. ახლ-
ოდან შესამჩნევი წყურინაგვებე-
შეპარულ, მაგრამ ნალოლიავებ სა-
ხეს უცხოვრებულდა ტბასავით ჩაგ-
უხებულყო, იდუმლად მოუჭურუნე
თვალები და მიღურად დახვეული
სვილისფერი თბა.

სახის გამომეტყველების მიხედ-
ვით, რომელიც ძალდაუტანებლად
ეცვლებოდა, და რბილი, მოქნილი
მიხერა-მოხვრით, მსახიობის ჰვა-
დად. მთელ მის, ჯერაც მოხიბლ-
იერს, პწინა ჩაცმულობას, სუნა-
მის გამაბრეუებელი სურნელებე-
რომ ასლიოდა, თითქოს გაიზიანე-
ბა უნდა გამოეწვია. მაგრამ შავ-
ნაცისფერ, უსახურ ტანსაცმელ-
ში გახვეული, სახეჩაღამებული ად-
ამიანებო მონუსხულ მჭრას ვერ
აცილებდნენ უცნობ ღამაშპანს.

— შენებეც, ანუ ვიხადი ნემედ-
ლენსი!

ჭაბუკმა მხოლოდ ახლა მიაციცა
ყურადღება, ერთი შეათვლიცა
და მხერა მოარიადა.
ქალი, რატომღაც ერთბაშად
დაცხრა, ახალგაზრდას გაოცებულ-
გამშტერებული თვალებით მიაჩერ-
და, შემდეგ ხელი წაშთ მსახზე
აიფარა და ჰაერში ისე შეაქანა,
თითქოს რაღაც მოლანდება მოიგე-
რიათ:

— ბოჟე მოი, ვილიტია დიმა!—
წამოძახილი ისე ხმაბალა მოუვი-
და, რომ ყველამ მისკენ მიპარუნა
თავი. ამით შემკრთალმა, მაშინვე
სკიდა ტონის შეტევა, ია ვიდ ტა-
კოი მილი პარენ, ა ველიოტ სეხია
სკვერნი!

იქვე მდგომმა ინტელიგენტური
შესახედლობის რუსის მოხუცმა ქა-
ლმა, ერთი გამჭირდავად ახედა და
რაღაც ჩაილაპარაკა. უცნობს, გა-
ოცებისაგან, სახე მოედრიცა:

— ზანეც ტაკ ვესტოკო, ბაბუ-
ლია!..

ამასობაში რივი კვლავ შეტორ-
ტანდა და ჭაბუკი ზედ კარებთან
აღმოჩნდა. თითქოსდა დამშვიდ-
ებულმა მშვენიერმა ქალმა, ყველას-
თვის მოულოდნელად კვლავ იფეთ-
ქა, ხელების მარჯველად გაიკაფა ვზა
ჭაბუკისაკენ და მკლავში ღირვი-
რად ჩააფერინდა. — ვიხადი, ნემედ-
ლენსი!

ეტყობოდა, ახალგაზრდად წინა-
აღმდგობის გაწვევა ითავილა, მხო-

ლოდ იღიმიოდა დაბნეულად. ეს-
ოდენ ენერგულ იერიშს მაინც ვერ
გაუძლო. რივიდან პალისავით ამ-
ოვადებულმა, თავი ბარბაცით გა
შეიკავა. მაგრამ ქალს უნებურად
შეეჯახა და ერთიანად დაბნეული,
მის მკლავებში აღმოჩნდა.

ხალხი კვლავ აჩოქებოდა.
— ნეტავი რას გადავიკიდა ამ
ბავს?

— ვიდაც უსირცხვილია!
— მოიცალეთ აქაურბობას!

ქალიც აპკარად შეტება, მაგრამ
ჯერაც ვერ — დამოშმინებულიყო-
მკერიდ მველვარედ აღდ-წაუდოი-
და, ერთიანად სახეაღმბნულს, ნა-
ტიფად ჩამოქნილი ცხვირის სიფ-
რფინა ნესტოები უთრიოდა. გაც-
ნობიერებული სირცხვილნაჭამო-
ბით საქციელწამბრამა, ჭაბუკის
კისხერე შემეჭობილი ხელების
მიღუნებულად გახსნა და ნელ-ნელ-
და მის მკლავებს ჩამოაყვოდა. უც-
ვი ნერვიულად შეტოკებულ ოლო-
ლი თითები მუშტებად შეგრა და
რღაცანიარი აღტკინებით გავის
მკერდს დაუშინა:

— ვოტ ტებე მაიო ნაკაზანიი!..
ვოტ ტებე!.. ვოტ ტებე!

უფრო დაბნეული ჭაბუკის სახეს
გულკეთილი დიმილი შივეც არ
მოსცილებია, ღივიღზე უკაც ძალა-
დაკარგულად მოხტუნავე პატარა
მუხტები ტოტებში ფრხხილად
მოიქცია, ნელ-ნელა გაუნხდა და
ნამდვილი მამაკაციური სიმჭკობის,
ხმაბალა გაუბა საუბარი ქალს.
სიტყვები სხვას არავის ესმოდა,
მაგრამ ყველა ზედავდა, როგორ
თანდათან შეტრუნდებოდა ღამაშპა-
ნის სახეს ადრინდელი მიმზიდვე-
ლობა და ხბილი. სულგანაბული
და აპკარად მონუსხული, გრძელი
წამწამების ფთქველ-ფთქუთენით
უსმენდა. პოლის მადლიერების
ცრემლით შეკიაფებული, ზღვის-
ფერ თვალებში დაუფრავლად აღუ-
რსიანი შუქი ჩაუდგა. ყველას გა-
სავინად, ღრმა, მკერდისმიერი
თბილი ხბით წარმოთქვა:

— მილი პარენ, სპასიბო ზა ვე-
ლიკოლდშიე, ი პრასტიტე, პაჟელ-
უსტა!

მკვეთრად შემობრუნებული, იქ-
ვე მდგომ იმ მოხუც რუსის ქალს
რომ შეეჩერა, წაშთ შეყოფინდა,
მაგრამ შემდეგ მიუახლოვდა და
მკერდს ჩაეკრა:

— მატუშკა, ვორე მენე! ობრაზ
მაე დიმი აიატ უსკალზუნულ ოტ
მენია!

ამის თქმა და ისტერიული ტი-
რილი წასკდა. შემდეგ სახეზე ხე-
ლისხული აიფარა და სწრაფი ნა-
ბიჯებით ნაესადგურისაკენ დაუწეა.

თხილვის შასალუხი

ანუ საქართველოს სიყვარულს გაკეთილი

● უღობებელმა ბედისწერამ ზოგი ქართველი უცხოეთში გადახვეწა. 1921 წელს, როცა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა, კომუნისტების შიშით ინტელიგენციის ნაწილმა დატოვა სამშობლო და უცხოეთში წაივია.

მათ შორის იყო ბატონი ელისე პატარიძე, 1924 წლის აჯანყების მონაწილე. ქალბატონი გულნარა პატარიძე — ურატაძე (მისი ქალიშვილი) მიუხედავად ცხოვრობს და რადიოსადგურ „თავისუფლების“ ქართული რედაქციის დირექტორია. აი, როგორ იგონებს იგი თავის ბავშვობას, როცა მამა ბულონის ტყეში შვილებს დედაენას ასწავლიდა: „მამა მუდამ იმის ცდაში იყო, რომ არ დაგვეიწყობოდა საქართველო. წყებლით გვცემდა, ისწავლიდა, არ დაივიწყებოდა ქართულენაო! თუ შეცდომას დაუშვებდით, მაშინაც გვეხედებოდა მამის წყებლები. ასე გვასწავლა და შეგვკვებოდა მამამ ტბილი ქართული ენა!...“

„ერთხელ კვითხეთ, — სად არის საქართველო, მამა? მან გვიპასუხა: — თქვენს აკვანშია, შვილებო, მარად, და ყველგან თან უნდა დაგყვებოდეთ მისი ხსოვნა და სიყვარული!“

უცხოეთში წასულ თანამემამულეებს ქართული ენა არ დაუკარგავთ. თუმცა საქართველოში ჩამოსვლა დროულად ვერ შესძლეს, მაგრამ მამაპასიუელი მარდის შენარჩუნება მაინც მოახერხეს. ასეთი ბედი ეწია ფრანგი მწერლის ვასილ კარისტის მამასაც (წარმო-

ქართველ ბატონი სტუმრად საქართველოს პრემიერს.

შობით ქართველ ხარისჭირაკვილს).

ვასილ კარისტი, მიუხედავად იმისა, რომ საფრანგეთში დაიბადა და იქ ცხოვრობდა, მაინც საქართველოსაკენ მოისწრაფოდა. ამ შთაონებით დაწერა მან პირველი რომანი „ითაკა, ანუ მშვენიერი მოგზაურობა“, რომელიც ავტობიოგრაფიული ხასიათის ნაწარმოებია. რომანის გმირი მშობლიური ითაკისაკენ მოიღვრის თავისი ფსევების საპოვნელად, რადგანაც, როგორც ვინსენტ ვან გოგი ამბობს: „ყოველი ადამიანი, რაც უნდა შორს იყოს გადამხვეწილი სამშობლოდან,

უხილავი ფესვით არის დაკავშირებული მასთან, ეს ფესვი ერთხელ მაინც ატიკედება და გაახსენებს თავს, თუნდაც სამარის პირას. ვია მას, ვისაც ეს არასოდეს წამოტკივდება!“

ვასილ კარისტი საქართველოს პირველად 1971 წელს ესტუმრა.

1994 წლის ოქტომბერში, როდესაც საქართველოში მოეწყო ყოველთა ქართველთა კონგრესი, უცხოეთში მცხოვრებ ქართველთა შორის მოწვეული იყო მწერალი ვასილ კარისტიც. მაშინ მან შეიღედ მოინახულა საქართველო.

ჩვენი საყვარელი ბატონიშვილის ქეთევან ბაგრატიონის მამაც ადრე წასულ უცხოეთში. საამაყოა, რომ მან შვილებს შეაყვარა ქართული ენა და შეასწავლა კიდევ, ხოლო თუ როგორ უყვარს ქეთევან ბაგრატიონს ქართველები და საქართველო, ამის მოწმენი ჩვენც ვართ. უცხოეთში წასულთა შორის

იყო ბატონი გიორგი სალარიძეც, რომელიც ლონდონში ცხოვრობდა. მას შეეშინა ვაჟი, პატარა გიორგი, როდესაც მამამ საქართველოში ჩამოსვლა განიზრახა, შვილი კითხვა (ბავშვი მაშინ ითხი წლის იყო): — გიორგი, შვილო, რა ჩამოიტანო საქართველოდან? — თბილისის გასაღები! — უნებურად მიუფო ბავშვიმ.

სამშობლოში ბატონი სალარიძეს გულთბილად შეხვდნენ ინტელიგენციის წარმომადგენლები. ლონდონშიც ქართველმა თბილისი ვეღარ იცნო. იგი ტუბებოდა განახლებული ქალაქის მშვენიებით.

ჩენი თანამეამულე შეხვდა და გასუბრა ქართული პოეზიის უგვირავნიო მეფეს, გალაკტიონს. ავიღონდრონი ადრთოვანებული და ბრუნდა. გიორგიმ მამას უძმალ მოაგონა: — მამა, ჩამომიტანე თბილისის გასაღები?

— ჩამოგიტანე, — უთხრა და საოჯახო ფოტოსურათი მიაწოდა. ბავშვი წარწერით დაინტერესდა. მამამ წაუკითხა:

„სავეკრლო გიორგი, თბილისის გასაღები ქართული ენა. შეისწავლე იგი და შენ წინაშე თბილისის ყველა კარი ფართოდ გაიღება!“

მამამ ცრემლები ჩაყლაპა და დამარცვლილი წააიკითხა ამ სტრიქონების ავტორის სახელი და გვარი — გალაკტიონ ტაბიძე.

თბილისში მოფინისას ბატონმა სალარიმე გალაკტიონს გადასცა შეილის დანახარები. პოეტმა თავისი ხელით წააწერა ფოტოსურათის მორე მხარეს ის ორი სტრიქონი.

გონიერმა ბიჭუნამ ღრმად ჩაიკვდა გულში გენიოსი პოეტის სიტყვები. გავიდა ხანი. უკვე ჰაბუკი გიორგი თბილისში ჩამოვიდა. იგი „თბილისის გასაღები“ შეხვდა ქართველ საზოგადოებას. დამთავრა თავისი ცხოვრების მოკლე ისტორია, მორცხვად განაცხადა: — და, აი, მეც ჩამოვედი!

დარბაზი თანაგრძნობით შეხვდა ჩამოსული სიტყვებს, ტაშით გაშლილმხარენ, ზოგი ტირილდა.

ლონდონში მცხოვრებ ქართველ გიორგი სალარიმეს, რომელიც სისხლბორცველად დაკავშირებულ იყო სამშობლოსთან, უკვე შეაზღაურა ის უზიდავი ფესვი და თავი შეახსენა, რისთვისაც შეისწავლა ჩენი ღამაზი ენა, „სიყვარულის, მიღებების და ღმერთების ენა“. იგი პირნათლად წარსდგა „თბილისის გასაღებით“ მშობლიური ქალაქისა და თანამეამულეთა წინაშე.

თავის სურვილის ვარიანტი ემიგრაციაში (პარიზში) მოხვდა ქართველი მეცნიერი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, პრიფესორი, თბილისის უნივერსიტეტის დაარსების აქტიური მონაწილე ექვთიმე თაყაიშვილი, რომელსაც მგზნებარედ უყვარდა ის ადგილი, სადაც დაიბადა და იქ, პარიზშიც გზას უნათებდა.

ნათქვამია, ვინც ბავშვობასანვე თავყანს სცემს თავის სამშობლოს,

მის დაცვასაც შესძლებსო. ბატონი ექვთიმეიმ დაიცვა და მერე როგორ!

მენშევიკურმა მთავრობამ ევაკუაციის დროს სამუზეუმო და საეკლესიო განძეული თან წაიღო. მეცნიერი მისი სამშობლოდან გატანის სასტიკი წინააღმდეგი იყო, მაგრამ ვერაფერს გახდა, ამიტომ გაჰყვა პარიზში „ერის კუთვნილებას“. პატიონმა ექვთიმემ 1921-1945 წლები ემიგრაციაში გაატარა. — სანამ ცოცხალი ვარ და პირში სული მივღვას, უსიკვდილოდ არა-ვის დავანებო ამ განძეულობას, ეს მართო განძეულობა კი არ არის, ჩენი პასპორტია, სინდის-ნაშუსი, იმედი და ნუგეში. ასე იოლად არა დანთობა ჩენი მამა-პაპათა შარა დაინდედი! — ხმამაღლა აცხადებდა დიდი მეცნიერი და პატრიოტი.

როგორც კი გაიგეს ნიუ-იორკისა და ბრიტანეთის მეხეკურებმა ამ განძეულობის არსებობა, დაიწყეს მოლაპარაკება მის შესყიდვავზე, მაგრამ ვერ გატყუეს „ცოტუნის შამომავალი“ და „თეკდორუს ჯინის“ ქართული ეპტიოტო, განძეულის გუშავი ბატონი ექვთიმე თაყაიშვილი. მან, ყველაზე ბოგანო კაცმა მთელს პარიზში, ერთი ხელი კარსტუმეტი რომ ამ გააჩნდა, ყველა ცდუნებას გაუძლო. საგანძურთ დაიცვა მეტად მწელ პირობებში და საქართველოში დაბრუნდა, დაბრუნდა „წლობით უცხო ქვეყნების სეიფებში ჩაკეტილი, ვოჯოხეთში, გამოტარებული და სამშობლოს სიყვარულით ისევე ჩენებთან გადარჩენილი განძეულით“.

ჩამოსვლისას ღრმად მოხუცმა მეცნიერმა ცალი ფეხით ჩაიშუზლა, მშობლიურ მიწას ეთხოვა და ბავთავან ჩურჩრულით მოწვევა: „კელავ შენთან ვარ, მიწავ, მშობლიური, შენი განძეულის ერთგულ გუშავი! სნეული დაღვრუნებულვარ, მეურნლად შეეგვირყო!“

უნებურად მაგონდება ქართული მხატვრული ფილმი „ფესვები“. მისი მთავარი გმირის გიორგის მიხედვარა ემიგრაციაში მყოფ ქართველ მუსიკოსთან. ვის არ შესძრავს მისი უნაპირო სიყვარული სამშობლოსადმი, საქართველო-

დან წაღებულ მიწას ფეხსაცემლებს რომ ინახავდა, რითაც ამტიკიციტებს, რომ ქართულ მიწაზე უღვას ფეხი.

— შენი ფესვები იქ არის, საქართველოში; ჩენს საქართველოდან მივლავილი ნუები ვართ, უცხოეთში ცხოვრობთ, მაგრამ ფესვები სამშობლოში გვიდგას, — მიმართა მან ახალგაზრდა თანამედელს.

გიორგიც მულამ სამშობლოში დაბრუნებაზე ოცნებობდა. სიკვდილის წინ შეილიშვილს ანდერდა დაუტოვა, ჩასულიყო მის სახატრულ სოფელში და მშობლიური მიწისათვის მიებარეინა მისი ფერფლი. შევილიშვილმა აუსრულა ნატვრა საყვარელ ბაბუს.

გულისამარუებელი კადრის კოკისპირულად წვიმს. ჩერდება მატარებელი. დიდი მოედანი ქოლგების ტყეს დაუფარავს. ჩამოდის ერთადერთი მგზავრი. იგი არავის იცნობს. მის შესახვედრად მთელი სოფელი ამაოვდა. სიყვარულით ზღვებიან ახალგაზრდა გიორგის, უხვევან, კოცინან.

ასევე დასამახსოვრებელია მხატვრული ფილმის „მიმინოს“ ერთ-ერთი კადრი. ისრაელში წასული ქართველი ებრაელი ვალიყო მიზანდარს ემუდარება:

— მიმდერე რამე, შენი ჰირიმიე, ოლონდ ქართული სიმღერა მიმდერე!

მღერის მიზანდარი და ტირის ისრალში მყოფი ქართველი გზარაკელი: — არ შეწყვიტო, შენ გარაკელი, კიდევ მიმდერე რამე!

ტირის, რადგან ერთხელ კიდევ იხილა ის ადგილი, სადაც „შობილა და გაზრდილა“, იხილა „მუჟუჟუნა წყინისაგან დანამული დიდი მიზნდორი“, იხილა საქართველო. „მუჟუჟუნა წყინამ“ აატრია დასველიანებული ვაჟკაცი, რადგან არ ასვენებს ტკივილი იმ ფესვისა, რომელიც ქუთაისში დატოვა.

... და კვლავ იბრუნებს ბერის დეწინი თავის აღთქმულ ქვეყანას.

თინათინ თაყაიშვილი,
საქართველოს დანახსოვრებული მასწავლებელი.

ღმერთებმა უწარმაწარი ქვის ლოდის წიგნად მიუხატეს სიოფელის მთის მწვერვალ-ვალდზე, სადაც ეს ლოდა აუცილებლად უნა ანდა დაგორებულყო ყოველ გზისაზე. ღმერთებს უძველესად ჰქონდათ საფუველო, რომ ამ ადგილებით — არ არსებობს იმაზე უფრო დიდი სასკელი, ვიდრე ფუტე და უნაყოფი შრომალი.

პირველს ბოლო დაუჭერებო, სიოფელს ველოზე ბრძენი და ყველაზე წინდახედულად გმირი მოკლავდა შორის. სხვა წამარობის თანახმად იგი ავაზასა და მარტოვ. მე ვერ ვხედავ აქ ვერავითარ წინადადეგობას. არსებობს სხვადასხვა თვალსაზრისი იმის თაობაზე, თუ როგორ იქცა სიოფე მარადილ შრომულად ტაქსეებისა. ღმერთებს არად ავადებდა, საიდუმლოს არ უნდახედავო — უწინარეს ყოვლისა, ამას აყვედრდნენ. გენისა, ამალოსი ქალიშვილი, უპირატესად მოიხატა. გაოცნებული მაშამ სიოფეს შესივლა ეს ამბავი. სიოფემ, რა თქმა უნდა, ყველაფერი იცოდა ამ საქმისა და დახმარება აღუთქვა ამასოსს, ოღონდ იმ პირობით, თუ იგი წუძლს აღარ დაუჭერდა კორინთოს ციხე-ქალაქს. ზეიტორი ელვას დედაშიწური წყლებს დაეცა-ურთხევა ამ სიოფეს და ამის საღვთურად გჭირბენ-თურთი ტანჯვა მოიშკა. პირველს გვიამბობს აგრეთვე, რომ სიოფემ პირობები დაადო სიკვდილსო. ზოტრომან ვიდრს გაუძლი თავისი დაცარილებულად და დაღუბებული სამეფოს ცქერება და ომის ღმრის დააღლა, ვაიროვდება სიკვდილი მისი დამარცხებლის ხელი-

ამბოხენ აგრეთვე, რომ სიოფემ სიკვდილის წინ ცოლის გამოცდა მოიწოდინა — ამა, თუ ვუყვარარო — და უბრძანა, ნუ დამასახლავებს, დაუმარბავად დაავად მოედანზე ჩემი სხეულთ. ასე მოხვდა სიოფე ტაქსეებისა და თავისი ცოლის ამ არადამარბერო მორჩილობით აღშფოთებულმა, პლუტონის ნებაართვა გამოსტყუა, პაატას ხნით დამარბრენ დედაშიწაზე, ცოლი უნდა დავაჯარო. მაგრამ ჰქონდა თუ არა ყველა თვალის დედაშიწას, შეიგარძნო თუ არა წყალი, მზე, ქვაფი დავენულთ სიბორო და ზღვა, მაშინვე დაავიწყდა და აზარაკითარო სურველი აღარ ჰქონდა მერტი, ისევ არჩადლებოს საწყაროში მიბრუნებულყო. ღმერთების ყოველი შეხსენება, ვადრთილდება და რისხვა ამის გამოდგა. წამდრ დამყო ამის მერტი უფროსი, სადაც ზღვა ხმაურობდა და დედაშიწა დიბობს აფრქვევდა. საგროს შეიქმნა ღმერთების უშუალო ჩარევა ამ საქმეშიც. მოვიდა მერტი და მადლოდ წავყავნა ბოლოს ტაქსელთში, სადაც მას უკვე ის თავისი დიდი ილაღდებოდა.

აქედან უკვე ნათელია, რომ სიოფე

ახსურდული გმირია. ახსურდულია მისი ვნებებაცა და ვნებებულებაც. ღმერთების არად ჩავდება, სიკვდილის სიძულველი და სიცოცხლის დაუოკებელი უნა არსებობა ტანჯვის უსად დაჯდა — სიოფე უწინაშე და ამო ძალისხმევისათვის გაიწარა. ასეთია საღვთო მონიერი ვნებათა დღეობა. ჩვენ არ ვიცით სიოფეს იმ ტაქსელთური არსებობის წერილმანები. მიბთე იმისთვის იქმნება, ჩვენი წარმოსახვა რომ გამოიწვიოს. ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ წარმოვიდგინოთ ერთიანად დაძაბული სხეულად ადამიანისა, რომელიც უწარმარა ლოდის ეიბდება; შეგვიძლია გონების თავით დავინახოთ აუტანელი ძალდატანებისაჯ დაღრქელი მისი პირობასხე, ქვას წინეთვებული მისი ლოდა; მხარი, რომელიც ამ თიხით გამოაქუსლ სიმბიმეს შესვლოშია, ფხებები, წარმარება დერკობია, უნა იხვევენ უნებლობად მერტი ისევ წინ მიიწვევენ, წამოვიდგინოთ მისი მიწით მოხზარილი ხელები, ქოუტად რომ აწებებდა და ვე-ღარც აწებებდა იმ ლოდს... ხანგრძლივი და ბეჭითი ძალისხმევა ბოლოსდაბოლოს შედეგს გამოიღებს და მიწანი უკვე მიღწეულია იმ სივრცეში, რომელსაც ეს არა მხოლოდ თავზე და იმდროსა, რომელსაც არც დასაწყისი აქვს და არც დასასრული. მაშინვე, თვალის ერთ დახამბამეში, ლოდა ისევ უნა შეიგარავს მთის ძირისაგან, ხილდავაც ისევ მწვერვალზე უნდა იქნეს ტანელი. სიოფე ისევ დაბლა ევება.

სიოფე ჩემთვის დროს სწორედ ამ მოწვევებშია ხანგრძლივი. ამ ხანგრძლივი შეხვეწების უამს მისი ტაქსელთი პირობას გამოყოფა ქვას და მე ვხედავ ამ ქვას, რომელიც მძიმე-მძიმე დაბნობით, მაგრამ ფხეშულშელდა მიგმარებდა ისევ თავისი სატანჭეობისაგან. აი, ამ დროს, სულს რომ იბრუნებს, მას მისევე უხედდურებასავით, ვანდაუვული ცნობიერება უბრუნდება. ყველა იმ წამსი, რასაც იგი მწვერვალზე დახმება, ღმერთების ბუნებისაგან დაშვების ანდობებს; სიოფე დატანებულია თავის ბედისწერაზე და იმ ქვარზე უფროსი მაგარია, რომელიც ისევ მწვერვალზე უნდა აბრძანოს.

ტრაგედია ეს მითი და ტრაგიკული იმითა, რომ მისი გმირი ცნობიერების უნა აღჭურვილია. ამა, რა ხანგრძლივი შეიძლება ყოველიყო ლამაჯად, მას რომ ყოველ ფეხის ნახეზე წარმატების იმედი ხდებოდა მასაშენ დღევანდელი მშრომელიც სწორედ ასე ცხოვრობს მთელი ცხოვრება და არანაკლებ ტრაგიკულია მისი ბედისწერაიც. თავად იგი კი ტრაგიკულია მხოლოდ იმ იმგვარა წუთებში, რომელსაც ცნობიერება უბრუნდება. სიოფე ღმერთების პროლეტარია — უსუსერი და

ამბობებულნი; იცის, რომ გამოვლილია

მისი ხედვრი, ამ ხედვრზე იგი მხოლოდ ძირს დაშვების უამს ფეხობის სიხედავდა თვალმარბივება ამ ხედვისა მისი ტანჯვის მთავარმწვერი უნდა იყოს, მაგრამ ისე ყოველი მისხვევა გამაჭრება იცხვება. არ არსებობს ბედისწერა, უსუ-ღმერთები რომ არ დაიძლიოს.

ძირს დაშვება ზოგჯერ ტანჯვით არის აღახავებ, მაგრამ ეს შეიძლება სიხარულის მოგვრედაც იყოს. არ არის აქ ეს სიტყვა უადვილო. მე კიდევ ერთხელ წარმოვიდგენ სიოფეს, დაბლა, თავისი ტანჯვის მიწი მიწეშურება. მისთვისაა რისკი რომერი ცხოვრების ხატი უზანება და გაუსაძლია სურვილი ბედინერებისა, ხდება ხოლმე, რომ ადამიანის გულს სეგდა შეშოაწყება. ამას ჰქვია ქვის გამაჭრება, ეს არის ქვა ძალანძრულია აურწანავი ნაღვლის ტორების ტარება. ასეთია ჩვენი ღაშვები ვეთის-მაინის ხალხი. მაგრამ ჩვენი დამორბეველი გუმრეხობები უნა იხვევენ მასწინე, როგორც კი მათ გავაცნობიერებთ, ოიდაბოსიც ემორბევილებო ბედს, ვიდრე ესა უწევდა რა მისი ტრაგედია იწყება ცნობიერიბინდ. მაგრამ დამარბეველები და სასწარკველილი ოიდაბობის მასწინე იმასაც აცნობიერებს, რომ ერთადერთი, რაც მას ამ საწყაროსთან ატარებებს, ნაწი, ქალწულობეობა ხელის შეხება. აი, ამ დროს ვაჩანის მისი ეს შეიღებური სიტყვები; „მოიხუ-ღვლიდა ყველა უხედურებისა, ჩემი ხანდაზმული ასაკი და სულის სიდაფე მოძულვებს მოგახსენოთ, რომ ყველაფერი კარგად არის“.

ეს, ვინც ახსურდს აღმობარბენი, აცი-ღლებულია დავა ცოუნების წამზე, რომ დაწეროს რაღაც ბედინერების სახელმძღვანელოს მგავისი, მაგრამ საშუარო-ეისი და ბედინერება და ასობრივ ერთხა და იმავე ნიდაფზე ამოცმედი-ზიან. ვანყოფილინი არიან ისინი. შეც-ღამო იქმნება, რომ გვიფიქრა, თით-ქმის ბედინერება მინდებშიც აღსურ-ების აღმობრენათა ერთად იხედება; შეიძლება მოხდეს, რომ ახსურდის შეგ-ღრნება დაიბნობს ბედინერებთან. „ჩე-ღგინია, რომ ყველაფერი კარგად არის“ — ამბობს ოიდაბობის და წინადა-და ნანყოფარი ეს სიტყვები. ადამიანის მკაცრსა და ბოლოჩინოს, დროით გან-საღვრულ საწყაროში წარმოიქმნება ეს. ეს სიტყვები ვგანჭავდება, რომ ამის არ მთავრდება ყველაფერი, ვგასწავ-ღრნავთ, რომ ყველაფერი არ არის ამო-ღვრული. ეს სიტყვები დევნაან ღმერ-თებს ამ საწყაროდან. ღმერთებს, რომელთაც თან მოიბნენ უამარბის შე-ღგინება და უწინაშე ტანჯვა. ეს სიტყ-ვები ბედისწერას ადამიანის ხელი საქმნელ საქმედ აქცევან, ამ საქმედ, რომელიც ადამიანთა შორის უნდა წყდებოდეს.

აი, რა უხარია ჩემი სიხარულითი

სიზიუს პიტი

ალბერ კაიუ

ზღვს. მისი ბედისწერა მხვევ იკუთვნის. ქვა მისი მონაპოვარია. ასეა, თავისი ტანჯვის შემუშურებ ახსურადელი ადამიანი კერპებს აკმედინებს სმას. ანა-ზღვულად გარინდებულ სამყაროში დე-დამიწიდან აღმავალი ათასობით მზის აღმართვანებული ჩურჩული გაისმის. ეს ამ სამყაროულ სახეთა გაუცნობიერებელი და იღუმალი ძაბილია — ახეთია ამ სამყაროს უკულმა პირი და ახეთია ამ გამარჯვების ფაისი. მზე ჩრდილის გარეშე არ არსებობს და აუცილებელია შეცნობა ღამისა. ახსურადელი ადამიანი თანახმა ამაზე და ბოლო აღარ უჩანს მის ძალისხმევას უკვე იმის მერე, რაც „ოს“ იტყვის. თუ არსებობს საერთოდ პირადი ბედისწერა, ზეგარდმო დანიშნულებად მაინც ვეღარ განიხილება ის, რადგან ზეგარდმო დანიშნულება სხვა არა შეიძლება იყოს რა, თუ არა ჩვენი წარმოდგენა უკველივე ამაზე. გარდაუვალობა ეს და ამიტომ არის უკუ-ღვებელსაყოფი და არად ჩასადგები.

სხვათრე, სიზიფ თავისი ცხოვრების ბატონ-პატრონად გრძნობს თავს. არის მოულოდნელი წაში, როდესაც ადამიანი უკან მიიხედვს ხოლმე ანაზღად და თავისი განვლილ ცხოვრებას გადაავლებს თვალს; ქვას რომ უბრუნდება, სიზიფიც აი, სწორედ ასე სჭვრეტს ერთიმეორესთან დაუკავშირებელ ქვედებთა იმ თანამიმდევრობას, მის ბედისწერად რომ ქცეულა. მისივე შექმნილია ეს ბედისწერა, მისხვე ცხოვრებაში ერთდება და მთლიანდება ერთი, განუყოფელ მთელად და სიკვდილითაა ბოლოს განსმტკიცებული. ბრმაშ, რომელიც დარწმუნებულა, რომ უკველივე ადამიანური მსო-ლიად ადამიანური წარმომავლობისა და მონადღებულა სჭვრეტდეს, იცის, რომ ამ ღამეს ბოლო არ ექნება და მანვე აგრძელება გზას. მწვერვალზე აბანილი ლიდი მიწვივ უკან გორდება.

მე გტოვებ სიზიფს იმ თავისი მთის ძირში ტირითი უკველივეს გამოიძებ-ნება. სიზიფე უზენაესი ერთგულების

მაგალითია, ერთგულებისა, რომელიც უარყოფს ღმერთებს და ლოდებს ძრავს ადგალიდან. მასაც აგრეთვე მიანიჩა, რომ უველაფერი კარგად არის. ეს სამყარო, რომელიც ამიერიდან მოკლებულია თავის მერუფეს, სულაც არ ეჩვენება მის ამის გამო უნაყოფოდ და არაღრის მქანისად. ქვის უკველი ნამ-ცეცო, უკველი გამონათება მადნულის-სა. ამ ღამეული მთის კალთებზე, მისთვის მივლი სამყაროა. მართო ეს ბრძო-ლაც საკმარისა თავისთავად ადამიანის გული რომ აღვსოს. სიზიფე ბედნიერ ადამიანად უნდა წარმოვიდგინოთ.

მითაგრძეწილისაბან:

მთლად უკომენტაროდ არ ეგების ალ-ბათ ჩვეწში ამ ენსეს თარგმანის გამოქ-ვეულება დღეს, როდესაც, გვიდოდა, თუ არ გვიდოდა, იყო, თუ არ იყო ეს ჩვენი სამზე, ცოტ-ცოტა უველას გვიფიქრია ამ მზეტზე. მინდა ამიტომ პირობად სიტყვა დაჭვიწე ზემო-იქმულს.

პოლ ვაღლიტი ამბობდა — ერთადერთი, ხალ რეალურია ხელოვნებაში, თავად ბედნიერებაა. იგივე თქმის ალბათ ღმერთებთან მორკინალი ადამიანების ცხოვრებაზეც — ერთადერთი რეალობა ამ ბრძოლაშიც, თავად ბრძოლაა.

მიიღებ იმისთვის იქმნება, ჩვენი წარმოსახვა რომ გამოიწვიოს — გვეუბნება ალბერ კამუ, ჩვენი წარმოსახვა კი, არცთუ ძველსა და უხსოვარ დროისას, ამ მიიზნება კი ვეღარ აუღის უკვე, დღეს რომ იქმნება აგერ, ჩვენს თავაღნი, დღეაწინ ამ ჩვენი ცოდვით სახეს ერთ ვისკუნდელზე იმ ადამიანების მიერაც, ვისაც სწორად ეს „სისრულეს ლოდა“ დაუგორდა და იმათ მიერაც, ვინც ამ ლოდაზე არის ვგალობა მოყოლობა. ჩვენი წარმოსახვა ისევე ამ ლოდს უტარებლობს დღესაც და მკვაც არ გვეპარება თითქოს არავის, რომ ისევ აუცილებლად მწვერვალზეა ახატანი და ჩადენ. ეს არის მხოლოდ — ყველა ლედი-ჩვენი მწვერვალზეა ვეშვებით დახლა და ამ ლოდის ატანასაც იმ მწვერვალზე ვფიქრობთ, საიდანაც ვეშვებით. ღმერთებთან ბრძოლაზე რომ ხეული უნდა ავადოთ, ეს არც აგერად მოგვცის თითქოს არავის აზრად. სისივე ბედნიერ ადამიანად უნდა წარმოვიდგინოთ — დასკვნის მიღის ალბერ კამუ და უშვებლად მართალია კი, მაგრამ ბედნიერებისას, ისევე როგორც ყველა სხვა მშველს, თავისი წაღმა და უკუნადა პირი მიეპოვება. სისივეს ბედნიერება მის თავისუფლებაშია, თავისუფლების ახსი კი, ვგვგონ, რომ ყველაზე უკეთ ამ ქართული სიტყვის ამოსავალ მნიშვნელობაშია გატყვებული. „თავის უფლება“ — ასე იშლება ეს სიტყვა ქართულში და ცხადია და ცხადვე უცხადები, რომ ის, ვინც „თავის უფალი“ უფლს უარყოფს. თავისუფლებას, ამ სიტყვის, სინონიმური სიტყვაშია ქართულში: თავმოყვარობა, თავდასულობა, თავაშვებულობა, თავის ადგება და სხვა. ანტიონიმება: თავდადება, თავგანწირვა, თავდაიწყება და ასე შემდეგ. „თავის უფალი“ და „ბედნიერი“, მაგალითად, კენი, რომელსაც ღმერთი „ფიქრობით ცხოვრებას“ მიხსენებს; „თავის უფალი“ და „ბედნიერი“ ჩვენი ამირანი, ანუ ბერძნების პრაქმეთესისი და ღმერთის იგი კავასიონზე ჰუკუს მიეჭებულა; „თავის უფალი“ და „ბედნიერი“ სისივეს და ღმერთი მას აი, ამ ლოდის ზედაშია აცოდვობებს... რატომ? ვინათუ მართლა ასე ძნელია ამისი მიხედვრა და გაცნობიერება? იმით, რომ „ღმერთი არს სიყვარული“ და არა „თავის უფლება“. სიყვარული ადამიანის უფლება მისივე უპყვარული არის დახაზდრბული და როგორც კი იგი ამ „თავის უფლების“ ზღვარს სცილდება, მაშინვე „სოდამ-გომობისა“ და „ხაბილონის გოდოლის“ მწვერვალ-

ბას იყრება სასუფელი, ანუ სისივეს ლოდის ზედა იწყება იმ მწვერვალზე, საიდანაც ეს ლოდა გარდაუვალად და აუცილებლად უნდა უნდა ჩამოვარდეს. ინგრეცა უკლებლივ ყველა სოდამი და გომობია, არც არც შენდება არც ბაბილონის გოდოლი ამ ცოდველ დღეამიწაზე, მაგრამ „ახსურებლად ადამიანებში“ ვერა და ვერ იგებობან ამაღ.

ყველა ქართული ზღაპარი „იქლებს-ახსებს“ ამ დღეაზრით იწყება: „იყო და არა იყო რა, დღითი უკეთესი რა იქნებოდაო“. არანაკლებად ნიშანდობლივია ქართული ზღაპრის ეს ერთი შეხედვით თითქოს ყოველად პარადოქსული დახასიათებელი — „ზღაპარი იყო, ზღაპარი იყო, ქალას ჩიტი ჩამკვდარყო, დიდი ქვაბში ვერ ტეფოდა, პატარაში არ კმაყოფილო“. დიდი ქვაბი ახს, სხვა რა უნდა იყოს, თუ არა ბაბილონი? ვით დიდებუა ჩიტი, ანუ თავისუფლება იმ დიდი ქვაბში და პატარაში ვით იქნება იგი სხვაგან? აი, ღმერთებთან მორკინალი ადამიანების ამა ძალიანსხვეთი მიღწეული „თავის უფლების“, „ბედნიერებისა“ და თვითგმარობის საზღაური და აი, არის ღმერთბრძვი უკმაყოფიება, ანუ ღმერთბრძვი სისრულის იდეალისაკენ სწრაფვის მარადიული გზა და ასაბრძვი.

P.S.

ბატონი ერლომ ახვლედიანი შემხვდა ერთხელ ჩვენი ამასწინანდელი პარლამენტის, ყოფილი იმელოს, შერბისთან. ადგილს იმითაც ვაზუსტებ, რომ ნიშანდობლივია გმონის ჩვენი შეხვედრის ეს ადგილიცა და დროც — ერთი წელი არ იყო ალბათ გასული ჩვენი მაშინდელი პარლამენტის მოლაშქრების დაწყებისთან. სიტყვამ მოიტანა და სწორედ სისივეს მითზე ვგაბობ საუბარში. ბატონმა ერლომმა სახას ერთი იგავ-არაკი გამახსენა — ამ მითის ქართული ვარიანტი. ალბერ კამუს, უნდა ვფიქროთ, რომ არ ენებოდა წაკითხული ეს იგავ-არაკი, ჩვენ წაკითხული ვაქვს ყველას, მაგრამ არ გვახსოვს — მე არ მახსოვდა, მაგალითად, პირადად. სახას იგავ-არაკის გმონს ქვე კი არ უგორდება მწვერვალზეა, თითოთ აგორებს და სიცილით კვდება ამ დროს.

ბატონი ერლომი, როგორც მაშინ მოთხარა, თვითონ აპირებს ამაზე წერას, მესც გულთი მიწად, რამეთუ ჩვენი აგვის ქართული ხასიათის ეს წახანგი, მაგრამ ამჭერად თავს შევკავებ. მკითხველს კი ვთხოვ, კიდევ ერთხელ გადაიკითხოს სახასის ეს იგავ-არაკი და თავისი სასუფელი არ აზრი იქონიოს იმის შესახებ, კარგია თუ ცუდია, როცა კაცი მწვერვალზე რის ვი-ავგალობით ატანლი ქვას თითოთ აგორებს დახლა და სიცილით კვდება ამ დროს, თუმცა მწვენიერად უყუის, რომ ის ქვა ისევე მიხის ასატანია იმ მწვერვალზე.

ამერიკელმა ცოლ-ქმარმა ჯოხი დაქვან პროკტორებმა გაუვიდეს თავიანთი სახლი კალფორნიაში და იყიდეს თვითმფრინავი — ამფიბია. რომელიც ადრე ამერიკის სახმელეთ-სამაფრთხეობის ეკონომიდა. ცოლ-ქმარმა ახალი ბინა, რომელიც რომელიც კვატარტული მებრთა, მწვენიერად მოაწყო. თავისი საზღაურითობით, მისაღები და საწოლი თოხებით. მოთავი კი ისაა, რომ მათ სახლიდან გაიქცევილად შეუძლიათ შეროტარონ მსოფლიო.

• • •

უცნაურობებით განთქმულმა კინოგარკველამა მიკი რურკმა გადაწყვიტა რადიკალურად შეეცალა თავისი ცხოვრება და დაიწყო იმით, რომ ცნობილ ჰოლდუველდ მეყადეს პასუხად უნდა უსაბრტოს პარტიკულად ტუყვის ათას რას დღეა: რაინი ხაში ჩემოდანი მითქანა და ცაქრე წყვილი გაშასახველი ფესისცემის შეტრება დაავალა.

• • •

ბერლინის ფირმა „ჰოლტივიტკა“ დაამუშავა შოკოლადის ფირფიტები, რომლებზეც ჩაწერილია კლასიკური მუსიკის ნიმუშები. საქმე ისაა, რომ ფირფიტებს თუთოვ დაევიარო შენდა შენახოს და თორმეტე მუსიკის შემდეგ უნდა მიიჩიოს.

• • •

ამერიკაში, ტებსის ერთ-ერთი ფირმაში 1899 წელს დახადებულა ხაში ტუღბა დღედაც ცოცხალი. ხაში და იმითაც გამორჩევა, რომ მათ თავიანთი სიცოცხლის ნაწილზე თვარმეტ პარეზიდენტს მისცეს ხმა.

• • •

სახელგანთქმულმა მომღერალმა ხარხარა სტრენანდმა შესანიშნავი მეთოდი გამოიყვანა მართლანი შეროტლების გახაზვებლად... მათი სახლები შეხსიყვარა სამოცდარო წლის ფრანგმა მომღერალმა ნინა სიმონე უცნაური სტრის გამოყენებით, უზრადვე მოკლე თავის თხოვრებელ წლას მსურორანი მეზობელი. სახატარლომ მას რვა თვით პირობითი პატარობა მისუქა.

• • •

კაცობრიობის მრავალწარად აქვს ახსნილი ტუყუების დახადების მიწეუ. არსებობს მოსახრება, რომ შიანა დღედაც ხელს უწყობს პირმონების წარმოშობას, ამიტომაც ტუყუები უმეტესწილად გასაზღვრული იხადებიან.

სენაკი თვლიდა, რომ ნილას წყლის განსაკუთრებული თვისებები უწყაყოფობასაც კი უკურნავს. ევგვიბტელი ქალები ხშირ ტყუას კი არა ოსბსუთ ზაგვის აჩენენ. თუმცა სენაკის ის არ გაუთვალისწინებია, რომ ევგვიბტელი ძროხებიც იმავი წყალს სვამდნენ:

• • •

სახურავეების ფირმა „მრეწველინმა“ 260 მილიონ დოლარს დაახანდა პოლონეთის მანქანათმშენებლობის ქარხანაში. იმავე დროს ამერიკელმა კონკრეტუნმა ფირმამ „გუდიერმა“ სხვა პოლონურ ქარხანაში 115 მილიონ დოლარს დაახანდა. ამხათვის ფირმა „მრეწველი“ მოგების 52% ინახვდნენ. თავის შიდა ანუ ფირმა „გუდიერმა“ ჩამორჩება და მოგების 22,7 პროცენტს ინსყურებდა. თუ ასე გაგრძელდა, მაშენ მიიღებს მხოლოდოში მანქანების „მრეწველინს“ და „მრეწველინის“ სახურავეებით ვფლავს.

• • •

მხოლოდ კანწათელობის ორგანიზაციის განსჯადებით წელიწადში 100000-ზე მეტი ადამიანი კვდება იმ სუთი მილიონიდან, რომლებიც დაეპყრებიან არიან შხაიანი გველები, შორიელები და სხვადასხვა მურის მიერ. ახიანი, აფრიკის და ლათინური ამერიკის ტროპიკულ ზონებში მოხიანადრე შხაიანი მწერები დიდ ზაშიორებას ქვიანს. დაეპყრებოლა უმრავლესობას წარმოადგენენ მწის მუწები და ფები მოხიანადრე მონადირეები. ახიანი 20000-ზე მეტი, ხოლო დაახლოებით მილიონი დაეპყრებოლა აღწუხსული აფრიკისა და ხამჩრთ ამერიკაში. შერებრებულ შხაიებში კი წელიწადში დაეპყრებოლა რაოდენობა 45000 აღწუხს, მაგრამ დახაცილობა რაოდენობა 9—12 ათას შეადგენს. რაც უფლებს ატბარკლითს, სადაც ყველაზე მეტი შხაიანი ქვეწარმავლები ბინადრობს, დაეპყრებოლა რაოდენობა წელიწადში 200—500 ათას სწუფს. აქედან შეოთხედი კვდება.

• • •

ხელოარების დედაქალაქ მინსკის ახლან, პორისხული, ნაპოლეონის შემწყვდელი ცენტრის ინციატაციით დედაც ნაპოლეონის დიდი არმიის მონწერეტი მისი დაარსებიდან 190 წლისთავის აღბანიშნავად. ძეგლები აღმართული იქნა იმ ადგილას, სადაც 1812 წლის 26—28 ნოემბერს ნაპოლეონმა თავისი დიდი არმიით გაარა.

დე გოლის სსრკნას

შარლ დე გოლის დაბადებიდან 105 წლისთავთან დაეკვირბით, განახლებს მისი მშობლიური სახლი, რომელიც საოკაო სუარბიებთან ერთად წარმოჩენილია საფრანგეთის ისტორიის ამხანველი ფოტოები. დამოუკიდებლობა აქ ნახავენ როგორც პატარა შარლის ნათლობის ტანსაცმელს, ასევე 1922 წელს მის ქალიშვილზე მოხზვარი თავდახმის ამხანველი ფოტოებს.

800000 ფრანკი, რომელიც ამ სახლის მრეწვა დაქდა; გადახანდა შარლ დე გოლის ფონდმა და კულტურის სამინისტროს.

• • •

ხინდი კროფორდი ერთ ერთი უღამავუი ქალი ამერიკაში. იგი 29 წლისაა, განათლებული, დიდიგარი და ობლიანი სიყუარული. აღიერ იგი ცნობილი ვარკვლავის რიხარდ გირის მეუღლე იყო. ხინდი ყუარულით მადლიერებით იხსენებს მშობლებს, „მათ უნდა უმადლოდე ყველაფერს, მე ვიწრდებოდი სიყუარული გაჩემოცავაში“ — ამბობს იგი. დღეს ხინდი მთავარი მამობრავებელი ძალია ოჯახში. ერთხელ მან წაიყუა თავისი უმცროსი და, დაინელი ლონდონის ერთ-ერთი მიდიერულ რეტორანში. სახელოვანი ტაპ-მოედლის თაყუანისცემლები აღბაცებნაში მოვიდნენ, როდესაც ორი ერთმანეთის მსგავსი პირიწუნდა დაიხანს. ისინი ფიქრობენ, რომ ხალი ტუჩთან და მოხიანადრე დიმილი, მათი ოჯახის პრეტუტური ნიშანია.

• • •

პერმანენტული კოლექცია დაფუძნებულია 12000 ფოტოგრაფის მიერ და რეალიზებულია 1958 წლიდან. კოლექცია განახლებული ხაბით წარმოადგენილი იქნა 550 კვადრატული მეტრის ფართობზე, ორი დიდი პერმანენტული დარბაზი დეითმი 0რ30მ5 პენს და პოლაროიდის კოლექციას.

• • •

აურაცხელი სხსიყუარული რომინიან დაღლილი მიშელ პედაფერი მუხიკობთა წრეში მოხედა. რამდენიმე თვის შემდეგ მას შეუყვარდა ახალგაზრდა კაცი — სტეფანი. მაგრამ მათი სიყუარული გაგრძელდა. ხანამ პოლიფედის კონკრეტული ცნობილი მოწოდელი ერთ კლასტორი შეუყვარდებოლა. მიშელ პედაფერი მალე დაიღლი თავისი სიყუარლის ხოლოგიტარის დამაყუარებელი ხმარით. ორი კვირის შემდეგ მსახიობმა დააუწყვედა ფილმის მწარმოებლის, ახალგაზრდა დავიდ კილის ვული.

მიტხარნი, გრმგორი
ბირისარ ლე გეძკპვი,
305 ხბრ შმ5

ინგლისელი ანთროპოლოგი დესმონდ მორიანი — ვეტროი წიგნებისა „შეხვედრო მათშეინ“ და „იხვეშის აღწერა“ — თავის უკანასკნელ გამოკვლევაში ახალიწუნებს ახალშობილთა და ცხოველთა სამყაროს. ის განარჩევს ახალშობილების ყვირილს და ტირილს. ყვირილი განჯვარი გამოხატულებაა, ტირილი უფლებრებაზე მგავინებებს. ცხოველთა სამყაროში მხოლოდ სპილო ტირის განსაკუთრებული ემოციური დაძახებლობისა. პატარა შხაიანებში ყვირიან, მაგრამ არ ტირიან, სწორედ იმიტომ, რომ უფრო ძლიერნი და მხიერებულნი არიან, ვიდრე ჩველები. ადამიანის ცრემლის კიმიური შედგენილობა განსხვავდება ტირილის მიწეს მხიხვებით. განსხვავებულია თვლილი უცხი სხეულის ნავადნით გამოწყვდელი ცრემლი და ძლიერი განცდის კარგს დაღვრილი ცრემლი. იმავე ერთი ხანგრძლივადეკვირება — დეპრესიისა და უმიედობის დროს ადამიანი ქვეცნობილად მუქმყოფობის პერიოდს უტრუნდნება. ახეთ შემთხვევაში ინგლისელი ცხელრძიან ჩაბი მიართმევენ, იტალიელი კი კაპუჩინოს მჭიკობენენ.

• • •

სოციოლოგიური გამოკვლევების ოახშიმდე ირკვევა, რომ ინგლისური ყველიწე მოპოვებულია უცხოენა მოლადინთა და დანიში. ამ ქვეყნებში მოხანღიობის 71% ლაბარკობს ინგლისურად. ლუქსემბურგში ინგლისურს ფლობს მოხანღიობის 46%, გერმანიაში — 25%, ბელგიაში — 24%, საფრანგეთში — 20%, პორტუგალიაში — 20%, იტალიაში — 19%, ესპანეთში კი — მხოლოდ — 1%.

იტალიურიდან
თარგმნი
თამარ ძმუნძაძე

ფრანგულიდან თარგმნი
გიორგი ჩიქავაძეძე

საბჭოთა საქართველო

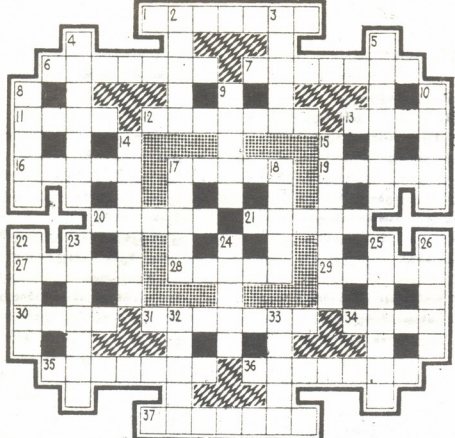
საბჭოთა საქართველო

დროშა

ყოველთვიური სასოფლომეურნეო-კოლხიზური და სალიბრატორიო-სამხატვრო ჟურნალი

პრესმორელი

თარგუმად: 1. ამერიკელი მოცეკვვე ქალი, მოდერნისტული სკოლის ერთ-ერთი დამაარსებელი. 6. ვისიმე ან რისიმე მდგომარეობა, განლაგება. 7. კონსტის ან დიკტატორის ტიტული ძველ რომში. 11. ყოფილი ქართული კლუბი თბილისში. 12. კოლექტიური შეამდგომლობა. 13. კედლის ან ქუჩის ნაწილი, რომელსაც შემოვლებული აქვს ორნამენტი და რომელზეც თავსდება ნახატი ან სურათბურთა. 16. აფრიკის სახელმწიფო. 17. ქალ-ვათა ნელტემბიანი სალონური ცეკვა. 19. წარწერა კინოფილმის კადრზე. 20. ჩოგბურთის სათამაშო მოედანი. 21. მეტრული მუსიკალური ერთეული. 27. არაბული ლექსთყუობის სისტემა, გამოყენებული ჯერ კიდევ ისლამამდელ პოეზიაში. 28. აზიის სახელმწიფო. 29. რისიმე გასამაგრებელი ლითონის რკალი. 30. ციხე-სიმაგრე ფეოდალურ საქართველოში. 31. ინგლისსა და ამერიკაში გავრცელებული ერთ-ერთი უძველესი სექსტის წყვილი. 34. „საერთო ბაზისი“ ქვეყნების სავალუტო სისტემის ერთეული. 35. ბიასებრთა ოჯახის მცენარე. 36. რაიმე სახეობა შემზღვევის დეკორატიული ძველებური ლირიკული ლექსი. 37. მარადწმინდ დეკორატიული მცენარე.

შვეულად: 2. ჭოხის ნაწარმოები. 3. ცნობილი ფინელი მორბენალი. 4. ფრანგი საესტრადო მომღერალი და მსახიობი. 5. სასტუმრო ძველ თბილისში. 8. სააღდგომო ნამცხვარი. 9. ტროპიკულ და სუბტროპიკულ ტყეებში გავრცელებული ხეიარა მცენარეები. 10. ფრანგი მწერალი და კირიტკისი, ფრანგ მწერალთა ჯგუფის „პარნასის“ ერთ-ერთი დამაარსებელი. 14. თანამემამულთა გაერთიანება უცხო ქვეყნებში. 15. მდგომარეობა საერთაშორისო სამართალში. 17. ამერიკელი ფილმი დასრულ პოფმანის მონაწილეობით. 18. ერთგვარი თეთრი თიხა, რომლისგანაც ქუტრკელს აკეთებენ. 22. ტროპიკული ხეხილი. 23. სოფელი ახალქალაქის რაიონში, სადაც შემორჩენილია ხერთომოდებების ერთ-ერთი უძველესი ნაგებობა — X საუკუნის ტაძრის ნანგრევები. 24. ავსტრიელი მწერალი, რომან „ამერიკის“ ავტორი. 25. საავტოკო სატყუალმო ან განცხადების საბაიის ტექსტის თანმწლები ნახატი. 26. ქალაქი იტალიაში. 32. ჭოგებისა და ოჯახური კერის მფარველი ქალღმერთი რომელსაც მითოლოგიაში. 33. ბრინჯაოს სახელწოდება ძველად.

შეადგინა ციანა ანაშუკიძე.

გადაცეცა წარმოებას 22.04.96. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 10.06.96. ქალაქის ზომა 60X901/კ. გარეგანი, ჩინაობი და ტექსტი იბეჭდება ოფსეტური წესით. ფიზიკური ფურცელი 4. პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 5,6. სააღრიცხვო-საგამომცემლო თამაზი 5,69. ტირაჟი 1 000. შეკვეთა 470. ფასი საცემოშეკრულებო.

Ежемесячный независимый общественно-политический и литературно-художественный журнал «Дроша» (на грузинском языке). 390096, Тбилиси, ул. Костая, 14. Типография газетно-журнального издательства «Самшобლა». Адрес редакции: 380008 Тбилиси, 8, пр. Руставели, 42.

შინაარსი:

ჯანსუღ ჩარკვიანი. შინის დაზარალებული!

ციანა არდუშულია, კარიბ-შიდანი - კარიბაჟიძე.

გულნარა ბახტაძე. სათუ-ნაზ ბაღი.

ვიკი მარუაშვილი. ვაკ, სო-ფალი...

ნანა შაბათაშვილი. ფარი-ლი ისრაელიდან, ლაქსანი.

ნუშუ კუკაიშვილი. ღვთის მორაღმბაზული სიკეთა.

თამაზ ჭილაძე. ლაქსანი.

არნოლდ გვამაჭკორი. გვე-ლებში ჩხუბს ცეკვით ამო-ვრავან.

ილია რურუა. ლამაზი ქა-ლი პურის რიგში.

თინათინ თევზაძე. „თბი-ლისის ბასალაში“ ანუ სა-კარტოვლო სიყვარულის პაპოთილი.

ალბერ კაპიუ. სიზიჟან ვი-თი.

სარედაქციო კოლეგია:

ჯანსუღ ჩარკვიანი — თავმჯდომარე,

გულნარა ბახტაძე — პასუხისმგებელი რედაქტორი, ვასილ გვამაძე, ნანა თამარაშვილი, ზურაბ კახანაშვილი, თაფლ ნინია, დინარა ნოშაძე (მხატვარ-რედაქტორი), ელდარ შენა-ლიანი, ზურაბ შარბიძე, თამაზ ბილაძე.

გარეგანი პირველ გვერდში: მრავალშეილიანი დედა თამაზ მეტრეველი. ფოტო ზონდო დავალიშვილისა.

მეორე გვერდში: პალმა. მხატვარი მერაბ აბრამიშვილი.

რედაქციის მისამართი:

380008. თბილისი 8, რუსთაველის პარკისაშენი 42. ტელეფონები, სარედაქციო კოლეგიის თავმჯდომარის — 99-54-68; პასუხისმგებელი რედაქტორის და ხანსო-ვილხაბთა გვამაძის — 98-98-42.

რედაქციაში შემოსული განალა ავტორს არ უბრუნდება.

ძვირფასო მეგობარო!

ჟურნალი „დროშა“ დღეიდან თქვენს სამსახურშია.

„დროშის“ რეკლამა განსაკუთრებული რეკლამაა...

არჩევანი თქვენს ხელთაა —

საქმიანი რეკლამა გსურთ?

ინებეთ —

იქნებ, საკუთარი წიგნის რეკლამა გჭირდებათ?

იქნებ, ახლობელს გინდათ სასურველი თარიღი

მიუღოცოთ?

თანაგრძნობა გნებავთ გამოუცხადოთ ვინმეს?

თუ გსურთ, ახლობელ ადამიანებს კეთილი სიტყვა

შეაწიოთ, მოიგონოთ,

— ამისთვისაც მზად ვართ.

თუ გინდათ, იყიდოთ, გაყიდოთ, დააგირაოთ, გაცვალოთ

მიაკითხეთ ჟურნალ „დროშას“.

რუსთაველის 42

რედაქცია თქვენს სამსახურშია.

